

Ελευθερόπολις

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΩΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ 25^{ος} • ΦΥΛΛΟ 97^ο • ΑΠΡΙΛΙΟΣ, ΜΑΪΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2020 • ΤΙΜΗ 0,01 ΕΥΡΩ • ΣΟΥΛΙΟΥ 124 ΤΚ 173 42 ΑΘΗΝΑ

Η εφημερίδα μας ήταν στο τυπογραφείο όταν μάθαμε το θάνατο του **Χαράλαμπος Μπουρνάζου**, του αγαπημένου σε όλους μας Μπάμπη, του συλλογάτη και βασικού γραφιά – όπως έλεγε κι ο ίδιος – της εφημερίδας μας. Ο Χαράλαμπος ήταν ιδρυτικό στέλεχος του Συλλόγου μας του «Κριτοβουλίδη» συμπαραστάτης, εμπνευστής και ομιλητής των εκδηλώσεών του. Συμμετείχε σε πλήθος εκδηλώσεων και συνεδρίων με θέμα την ιστορία και τη λαογραφία και ανέδειξε την προσφορά του συγχωριανού μας Καλλίνικο Κριτοβουλίδη, στην επανάσταση του 1821. Ο Χαράλαμπος γεννήθηκε στους Αρμένους το 1927, φυλακίσθηκε και εξορίσθηκε για τις ιδέες του στις οποίες παρέμεινε πιστός μέχρι το τέλος. Η «Ελευθερόπολις» θα του αφιερώσει ως ελάχιστη τιμή το επόμενο τεύχος της. Στη σύζυγό του Άννα και στο γιό του Στρατή τα θερμά μας συλλυπητήρια.

«Ε»

Στις Αρμενιανές μανάδες

Ο χαιρετισμός της μάνας μου

Μια φορά το χρόνο, μου στέλνει η μάνα μου χαιρετισμούς πολύχρωμους. Καμιά δεκαριά κρίνοι ανθίζουν στις γλάστρες και γεμίζει η βεράντα χρώματα. Ροζ, λευκές, σομόν και κόκκινες πινελιές βάζουν φωτιά στη βεράντα. Η μάνα μας έφερε τους βολβούς από την Κρήτη. Μαζί με τους βολβούς έφερε την ανάσα του χωριού στην πόλη. Έσκυβε και τα μύριζε καταπίνοντας τον κόμπο νοσταλγίας στο λαιμό της. Να μην τη δούμε να κλαίει και μας στενοχωρήσει. Πώς ν' αντέξουμε τη λαχτάρα στη ματιά της. Άρον άρον τη φέραμε στην Αθήνα. Έφερνε το κουσούνι της δίπλα στους κρίνους. Κάτι ο ήχος των ξύλινων κοπανελιών, κάτι το βάρος του κουσουινού στα πόδια της, κάτι οι καρφίτσες στο στόμα και το βελονάκι στο αυτί, γελούσε και καμωνόταν την ευχαριστημένη. Γίνεται όμως να σαι ευχαριστημένος όταν έχεις ζήσει σ' αυλές και κήπους; Γίνεται να σου φτάνει η στενότητα του μπαλκονιού;

Αχ ρε μάνα! Κάθε πόντος στο πλεκτό σου και κάθε βελονιά, πόνος και λαχτάρα.

Συνέχεια στη σελίδα 2

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2020

Ο Άγιος Νικόλαος Αρμένων

Η φωτογραφία της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου του χωριού μας, που αναδημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος προέρχεται από το facebook, και την ομάδα «Χανιά Παλιές Φωτογραφίες - Hania Old Photos» όπου την ανάρτησε η κ. Χατζηδάκη Χριστίνα, της οποίας έχουμε την άδεια για να την αναδημοσιεύσουμε.

Ο ναός θεμελιώθηκε στα ερείπια τζαμιού το οποίο σταμάτησε να λειτουργεί το 1896 με την αυτονομία της Κρήτης και τη συγκέντρωση των Μουσουλμάνων στις πόλεις. Στη συνέχεια, το τζαμί για μερικά χρόνια χρησιμοποιήθηκε εκδικητικά ως στάβλος (κούρτη προβάτων) και το 1914 (ή κατ' άλλους το 1915) θεμελιώθηκε ο Αη Νικόλας.

Πρωτομάστορας κατά την παράδοση των Αρμένων φέρεται ο μαστρο-Ρούσος, ενώ ο κ. Μιχάλης Ανδριανάκης αναφέρει στο facebook «Την ωραία εκκλησία του Αγίου Νικολάου στους Αρμένους, ένα από τα τελευταία λιθοκτιστά αξιόλογα κτίσματα, την έκτισε ο Ηλίας Λιοδάκης από τη Σούρη».

Για την ανέγερση χρειάστηκε να πουληθούν οικοπέδα στα μερτζαρλίκια, δηλαδή το μουσουλμανικό νεκροταφείο, τα οποία είχαν περιέλθει στην εκκλησία. Οι ντόπιοι Αρμενιανοί συνέβαλαν είτε με προσωπική εργασία είτε προσφέροντας λάδι και οι μετανάστες Αρμενιανοί, στην Αμερική και Αλεξάνδρεια, κάνοντας έρανο.

Περισσότερες πληροφορίες για τον Άγιο Νικόλαο στη σελίδα 9.

Στο τεύχος που έχετε στα χέρια σας, μπορείτε να διαβάσετε...

- ❖ **σελ. 2:** Η λευτεριά δίνει φτερά τ' ανθρώπου, Μαίρη Πριπάκη-Κουντάνη
- ❖ **σελ. 3:** Η Ροδαρά μας, του Χαράλαμπος Ελευθεροπολίτη
- ❖ **σελ. 4 & 5:** Ποιητές και ριμαδόροι σχολιάζουν την επικαιρότητα, των Καβρουλάκη Δημήτρη του Εμμανουήλ, Γιάννη Τερεζάκη και Σταύρου Νικητάκη
- ❖ **σελ. 6 & 7:** Το Γραμματσάκι μας, του γερω-Χαράλαμπος
- ❖ **σελ. 7:** Στον φίλο Γιάννη Βασμούλη, του Παλιού Αρμενιανού
- ❖ **σελ. 8:** Οι παλαικές μας φωτογραφίες
- ❖ **σελ. 9 & 13:** Ο Άγιος Νικόλαος Αρμένων
- ❖ **σελ. 10 & 11:** Απόψε κάνεις Μπάμπη, και... σταματούν τα τραμ, του Μανώλη Ευθ. Πιπεράκη
- ❖ **σελ. 12:** Νικόλαος Εμμ. Παπαδάκης (Παπαδής): «ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ», της Πόπης Γαβριλάκη-Λαμπρινέα
- ❖ **σελ. 14 & 15:** Αυτοί που φεύγουν...
- ❖ **σελ. 16:** Δωρεές, Ειδήσεις από το χωριό μας

Η λευτεριά δίνει φτερά τ' ανθρώπου

Αυτά που ακολουθούν είναι όσα κράτησε απιστά, σαν σε φωτογραφία, η μνήμη εφτάχρονου παιδιού που έζησε ένα τόσο σπουδαίο γεγονός, την αποχώρηση των Γερμανών κατακτητών και το σεισμό χαράς που προκάλεσε στις καρδιές των Αρμενιανών.

Ήταν και τότε Άνοιξη. Μάης του 1945. Η φύση όλη πανέμορφη. Η μάνα γη, λες και προαισθανόταν το συνταραχτικό γεγονός που έφτανε επιτέλους, έβαλε τα δυνατά της και γέμισε πολύχρωμα λουλούδια με τα τριαντάφυλλα να δεσπάζουν ανάμεσά τους. Ο αέρας αργοφυσούσε γλυκομυριστός.

Ήμαστε στο σπίτι και περιμέναμε τον πατέρα να γυρίσει για να πάμε στην αγορά. Δεν καταλάβαινα γιατί έπρεπε να στολιστούμε αφού δεν ήταν καιρός του πανηγυριού. Πριν προλάβω να ρωτήσω ήρθε βιαστική η θεία μου η Κατερίνη και μας ξεσέκωσε. «Ακόμη κάθεστε επαέ; Δεν απόμεινε μούδε κουτσό Μαρία σε σπίτι. Γλήγορα, άντεστε να προκάμνουμε, ο Νικολής (ο πατέρας μου) ας έρθει μοναχός του».

Ξεκινήσαμε αμέσως. Η μάνα και η θεία κουβέντιαζαν κι εγώ αναρωτιόμουν: τι να προκάμουμε άραγε; Φτάσαμε στην πλατεία και, όπως όλοι, προχωρήσαμε βολτάροντας προς το Νιο-Χωριό. Δεξιά και αριστερά, σωστή μαγεία οι αυλές με τις ζωγραφισμένες ευωδιές. Οι ευκάλυπτοι δεν υπήρχαν ακόμη για να εμποδίζουν στο ελάχιστο τη θέα τους. Τους φυτέψαμε αργότερα, ύστερα από τρία χρόνια, τα παιδιά του Δημοτικού, σε δύο πρωινά και τους ποτίζαμε τακτικά. Το καλοκαίρι, το έργο

αυτό είχε αναλάβει εθελοντικά ο μακαρίτης δάσκαλος, Χαραλαμπάκης, κουβαλώντας το νερό από τη Χαβούζα.

Πολύ σύντομα άρχισαν να φαίνονται στο βάθος στρατιωτικά φορτηγά, τα τζέιμς, στολισμένα με τη γαλανόλευκη και γεμάτα φανταράκια. Οι Γερμανοί έφυγαν, δόξα σοι ο Θεός! Στον αγύριστο. Κι εκείνα συγκεντρώνονταν στα Χανιά. Ο κόσμος φώναζε, χειροκροτούσε, οι κοπέλες τα έρριχναν με ροδοπέταλα και τα φανταράκια, καθώς τα αυτοκίνητα ήταν σχεδόν ακίνητα από την κοσμοσυρροή, ανταπέδιδαν με πλατύ χαμόγελο κι ένα πρόσωπο που έλαμπε από χαρά! Όταν και τα τελευταία πήγαν στο καλό, ο κόσμος συνέχισε με ξέφρενο χορό στην πλατεία. Περίσσεια ήταν η ομορφιά και η χάρη. Μα το αναπάντεχο δεν είχε συμβεί ακόμη. Ύστερα από λίγο, μια δεκαριά βρακοφόροι γέροντες, όλοι πάνω από εβδομήντα πέντε χρονών, πιάστηκαν στο χορό. Λυπάμαι που δεν μπορώ να τους ζωγραφίσω. Λυπάμαι που δε θυμάμαι τα ονόματά τους. Θυμάμαι όμως πολύ καλά ότι όλοι τους κρατούσαν μπαστούνι καθημερινά, μερικοί μάλιστα, κυρτωμένοι υπερβολικά, κατάφερναν να κυκλοφορούν χρησιμοποιώντας δύο μπαστούνια. Κοίταξαν ο ένας τον άλλο, πέταξαν στην άκρη τα μπαστούνια κι εκεί μπροστά στο καφενείο του Μιχάλη Καβρουλάκη, ίσιωσαν λεβέντικα τα κορμιά τους και χόρεψαν πεντοζάλι! Όλοι οι άλλοι έπαψαν να χορεύουν και αποσβολωμένοι θαύμαζαν. Όταν οι γέροντες σταμάτησαν, τα χέρια πόνεσαν από το χειροκρότημα. Αυτό ήταν το τέλος της γιορτής. Κανείς νεότερος δεν τόλμησε να συνεχίσει το χορό.

Όπως φεύγαμε τραβούσα από τη φούστα τη μάνα μου ρωτώντας τη «Πώς ήταν δυνατό; Πού βρήκαν τη δύναμη και χόρεψαν το όμορφο πεντοζάλι;» «Η λευτεριά δίνει

φτερά τ' ανθρώπου», ήταν η απάντησή της. Δεν φωτίστηκα βέβαια. Όμως σταμάτησα να ρωτώ και προσπαθούσα, όπως συνήθως, να καταλάβω. Τα λόγια αυτά μου ήρθαν πολλές φορές στο νου. Όταν δυο χρόνια μετά, στην τρίτη Δημοτικού, πήγαμε εκδρομή στην Αγυιά είδα ένα μεγάλο χωράφι. Γύρω απ' αυτό υπήρχε ένα αυλάκι χωρίς νερό, με χώμα πολύ πιο κόκκινο από του χωραφιού. Το περάσαμε από ένα ξύλινο γεφυράκι. Δεξιά, από μέσα, βρισκόταν ένα μεγάλο κούτσουρο σαν αυτά που έχουν οι χασάπηδες για να τεμαχίζουν το κρέας. Χρησίμευε, μας είπε ο φύλακας, για να χτυπούν οι Γερμανοί με το τσεκούρι στο κεφάλι φυλακισμένους ομήρους Κρητικούς κάθε φορά που μάθαιναν κάτι δυσάρεστο. Και το αίμα κυλούσε στο αυλάκι. Το χώμα γεμάτο τάφους, χωρίς στολίδια. Σκέτοι σκαμμένοι λάκκοι. Μόνο στη μέση περίπου ένας πρόχειρος ξύλινος σταυρός που επάνω του ήταν γραμμένος αδέξια ο αριθμός των νεκρών αυτού του λάκκου: εβδομήντα! Ο μακαρίτης ο Διευθυντής του Σχολείου, ο παπα-Λευτέρης, φόρεσε το πετραχήλι και έψαλε τρισάγιο. Εγώ σκεφτόμουν: «**Η λευτεριά δίνει φτερά τ' ανθρώπου**».

Αργότερα στο Γυμνάσιο Βάμου, από υπάλληλο Τράπεζας (το Μανόλη Φραγκιαδάκη), αυτόπτη μάρτυρα, από τους τυχερούς φυλακισμένους στην Αγυιά που γλίτωσε, άκουσα, δεκάξι χρονών πια, ότι πετούσαν τους σκοτωμένους στους λάκκους ζωντανούς και τους κουκούλωναν πριν ξεψυχήσουν, ενώ το χώμα αναδευόταν ελαφρά. Πάλι αείμνηστοι σεβάσμιμοι γέροντες μου ήρθατε στο νου με τον πανέμορφο λεβέντικο χορό σας. Και στο μυαλό μου πια απορία καμιά: *Η λευτεριά δίνει φτερά σ' ανθρώπου. Και η ελεύθερη ζωή είναι η μόνη που αξίζει.*

Μαίρη Πριπάκη-Κουντάνη

Η "Ε" ενημερώνει ότι η ύλη για το επόμενο φύλλο θα πρέπει να έχει φτάσει στην εφημερίδα μέχρι 28/08/2020.

ελευθερόπολις

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αρμενιανών Χανίων «Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ»
Εκδίδεται με τη συνεργασία της Τοπικής Κοινότητας Αρμένων

ΚΩΔΙΚΟΣ 4125

Εκδίδεται και διευθύνεται από συντακτική επιτροπή.

Δωρεές στον Τραπεζικό λογαριασμό Εθνικής Τράπεζας
GR9001101560000015676103433

Εκδότης-Διευθυντής:

Γιάννης Σ. Τσακίρακις
Σουλίου 124, 173.42 Αγ. Δημήτριος
Τηλ. 210-99.16.613
Email: itsakir@otenet.gr
www.armenoi.gr
ISSN 1109-3056

Συνέχεια από τη σελίδα 1

Χάρηκες άραγε τίποτα, έτσι που σου 'τρωγε τα σωθικά η τελειομανία; Κι αν χάρηκες πόσο κράτησε η χαρά σου; Όσο να καρφωθεί στο μυαλό σου το καινούριο σχέδιο, σκέφτομαι. Να πιάσεις στα χέρια τη βελόνα και ν' αρχίσεις τα καινούρια.

«Μετάνιωσα μωρέ παιδί μου που δε σας αγκάλιασα...», το παράπονο της τελευταία. «Όυτε το σπίτι μ' άρεσε... Έξω ο νους μου... στις δουλειές και στα χωράφια...» Είχαμε γίνει κι εμείς μανάδες, χαμένες στις δουλειές και στις σκοτούρες μας. Δεν είχαμε ούτε κι εμείς καιρό ν' αγκαλιάσουμε τα εγγόνια της... Δοκίμασε τότε να μας πάρει αγκαλιά, αλλά ήταν πια «έξω» ο δικός μας νους... Και που την αγκαλιάζαμε αλλού κι εμάς ο νους μας.

Φέτος, μάνα, ήρθε γλυκόπικρος ο χαιρετισμός σου! Πολύχρωμος, μυριστός, αλλά γλυκόπικρος. Η κλειστή αγκαλιά που σε

στεναχωρούσε, ξανάκλεισε κι ο ένας κρατά απόσταση δυο μέτρα απ' τον άλλο. Όπως τότε στο σχολείο: παράγγελε ο δάσκαλος «αραιώση» κι αρχίζαμε να πισωπατούμε. Μετά έλεγε «πρόταση». Κι εμείς τεντώναμε τα χέρια να μην αγγίζουμε τον μπροστινό μας. Άλλαζε το παράγγελμα σε «έκταση», και παίρναμε απόσταση κι από τους διπλανούς μας. Με τρία παραγγέλματα πετύχαινε η αραιώση. Έτσι και τώρα. Εκεί που ανοίξαμε την αγκαλιά μας, ούτε τα χέρια δεν απλώνουμε στον άλλο. Τα βάλαμε στις τσέπες. Αραιώσαμε.

Ήρθε ο κορωνοϊός, κι από παράγγελμα σε παράγγελμα το πάνε. Μας έδεσαν πισθάγκωνα τα χέρια.

Δεμένοι πάντως ή λυτοί, οι κρίνοι σου άνθισαν! Κι εγώ αισιοδοξώ κι ελπίζω. Μπορεί να μας λείπει το κοντά υπάρχουν όμως κι άλλοι τρόποι, να νοιαστούμε.

Όπως εσύ, μάνα! Μπορεί να μην αγκαλιάζεις, στάθηνες όμως κερύ αναμμένο στο μεγάλωμά μας.

Πόπη Γαβριλάκη-Λαμπρινέα

Η ροδαρά μας

Πέμπω σας χαιρετίσματα ένα ματσάκι ρόδα.

της Ροδαράς
τούτης τα ρόδα
τα κορφολογά
'πο τα περιβόλια
της γραφής
ο Χαράλαμπος
Ελευθεροπολίτης

Μαντινάδες

Όποιος και δεν αγάπησε
είναι του κόσμου ξένος,
μα όποιος αγάπην ήχασε ζει
κι είν' αποθαμένος.

Θωρείς ετούτο τον καιρό
π' όλους τσι διαφεντεύγεις;
άλλος θα 'ρθεί αξώπισα
και σ' όλους θα δουλεύγεις.

Στα πόδια σου ήρθα κι ήπεσα,
πρόσεξε μη με χάσεις
και σκλάβοι δεν μπουλιούνται
μπλιο, να με ξαναγοράσεις.

-Ψηλά τη χτίζεις τη φωλιά
και χαμπλώνει ο κλώνος
και θα σου κλέψουν το πουλί
και θα σου μείνει ο πόνος.

-Ψηλά τη χτίζω τη φωλιά
στο πλια ψηλό κλωνάρι
που δεν τ' ακούει κλανενούς
'πο κει πουλί να πάρει.

Και σαν μου πάρουν το πουλί
άλλη φωλιά θα σάσω
και με καλύτερο πουλί
μέσα θα σωγεράσω.

-Ψηλά την παίζεις την πετρά
και χαμπλά 'ν' τ' απίδι
κι ανέ ντου παίζεις κι εκατό,
φοβούμαι, δεν του δίδεις.

-Κι όσο μου κάνεις πείσματα
χαίρομαι και γλεντίζω
κατέχω το πως μ' αγαπάς
και δεν κακοκαρδίζω.

-Πάψε τα τα πεισματικά
γιατί θα μετανιώσεις
τρία μερόνυχτα θα κλαις,
να μη μπορά μερώσεις.

(από τη συλλογή της
Ευαγγελίας Κ. Φραγκάκι,
«Συμβολή στα λαογραφικά της
Κρήτης», τυπογραφείο Ιωάν-
νου Γκούφα, Αθήνα 1949).

Μαρομίες-Γνωμικά

Άνθρωπος αγράμματος,
ξύλο απελέκπτο
άνθρωπος γραμματισμένος,
γάιδαρος ξετελεμένος.

Ο γάιδαρος εφτά λογιά εκάτεχε
να κολυμπα, κι απήτης ήφταξε
στον Ανεποδάρν ποταμό
το ξέχασε!

Απούναι τυχερός γεννά
κι ο πετεινός του
κι απού δεν έχει τύχη
ψοφά κι ο γάιδαρός του.

Γάιδαρος είν' ο γάιδαρος,
ανέ φορεί και σέλα.

(από τη συλλογή της
Ευαγγελίας Κ. Φραγκάκι,
«Συμβολή στα λαογραφικά
της Κρήτης»)

Αθιβολές

«**Υπέρ τσ' απάνω Ειρήνης
και τση κάτω Κατερίνης...**»
Παραπονιούντανε η Σηφαντώ-
ναινα τση παπαδιάς πως, αν
και πέρωνε το γέροντα δεν
άκουγε να μνημονεύγεται η
μάνα τζη, όντεν ελειτούργα τσι
Κυριακές. Η παπαδιά είπε ντο
του παπά κι ευτός για να τση
δώσει να καταλάβει αρχίνιξε
μια Κυριακή να λέει:

-Υπέρ τσ' απάνω Ειρήνης
και τση κάτω Κατερίνης απού
'ει εις την πόρτασαν!

Ός να τ' ακούσει η Σηφα-
ντώναινα σταυροκοπιέται και
φχαριστημένη μουρμουρίζει:

- Ο Θεός να βλέπει το γέροντα,
που θυμήθηκε στη μάνας μου!

«**Παίξε το λοιπός,
να σ' ακούσω!**»

Πάει στον καβενέ ο Σηφαντώ-
νης, σιμώνει εκεία που ήτονε
το τελέφωνο, φουχτώνει ντο
κι ανήμενε. Και σαν έκουσε
μια φωνή, ρωτά:

- Ιντά ναι 'κειά;

Κι η φωνή τα' απηλογάται:

- Αστυνομικό όργανο.

- Ιντά 'πες; Ξαναρωτά ο
Σηφαντώνης.

- Αστυνομικό όργανο.

- Όργανο, είπες;

- Ναι, όργανο!

- Ε, παίξε το λοιπός, να σ'
ακούσω!

(από τη συλλογή του **Μ.
Γρηγοράκη** «Εύθυμες κρητικές
ιστορίες», τόμ. 'Β, Χανιά 1985)

όγου χάριν

Ερωτόκριτος, μέρος Γ', στ. 263-388
(Κρήτη, γύρω στα 1610)

Πασίχαρος ο βασιλιός αρχίζει και μιλεί τση,
με σπλάχνος και γλυκότητα, να δει την όρεξή τση.

ΡΗΓΑΣ

Λέγει τση: «Θυγατέρα μου, από την ώρα κείνη,
που εφανερώθηκες στη γην, η έγνοια σου με κρίνει.
Κι ο λογισμός σου, μάνα μου, πάντ' 'ναι μετά μένα,
να σε τιμήσω, και να δω κληρονομιά από σένα.
Ολίγον κόπο έχει ο γονής τέκνο να φανερώσει,
μα να το κάμει τσ' ηλικιάς, και πράξες να του δώσει,
σ' τόπο μεγάλον και ψηλόν και πλούσο να το βάλει,
είναι, οπού φέρνουν του κυρού κόπον πολύν και ζάλη.
Και μέρα-νύκτα ο λογισμός ετούτος τονε κρίνει,
το τέκνο να 'ναι φρόνιμον, και πλούσο ν' απομείνει.
Κι απάνω σ' όλα την τιμή να μην τινε δολώσει,
και τω γονέω μαχαιριάν αγιάτρευτη να δώσει.
Σήμερο με τη μάνα σου πολλή χαράν επήρα,
γιατί θωρούμεν το κι οι δυό, πως είσαι καλομοίρα.
'πειδή κι απ' του Βυζάντιου το Ρήγα το μεγάλο,
συμπεθεριό εμηνύθη μου, να κάμω δίχως άλλο.
Να πάρεις, Θυγατέρα μου, άντρα σου τον υγιόν του,
ν' αποφεντέψετε κι οι δυο τα πλούτη και το βιον του,
εκείνον τον χρουσόν αϊτόν, που βρέθηκε καλή ώρα,
όντε με τόσες αφεντιές εμπήκε μες στη Χώρα.
Κι απόσταν τότες μες στο νουν το 'βαλα για το γάμο,
και να γυρέψω και να δω γαμπρό να τονε κάμω.
Εκείνος είναι, οπού 'τρεξε πλιά 'μορφα το κοντάρι,
και τον ανθόν εκέρδεσε με της αντρείας τη χάρη.
Δε λέγω τσ' άλλες του ομορφιές, οπού για 'δά τσ' αφήνω,
που όλα τα μάτια του λαού έσυρε μετά κείνο.
Θυμήσου πόσην ομορφιάν είχε, και πόσα κάλλη,
κι ίντα έπαινο του δώκασι ούλοι, μικροί-μεγάλοι.
Κάμε, λοιπόν, καλή καρδιάν, και μετά μας το χαίρου,
και του Ρηγός απόφαση να δώσω ταχύτερου.
Για να 'ρθει ο γιός του να σε δει, σα θέλει να σε πάρει,
να σμιζέτε, γιατί εις εσε είν' όλα μας τα θάρρη.
Τον κύρην και τη μάνα σου με τέκνα ν' αναστέσεις,
με την ευχή μου ό,τι κοπιώ και κάνω να κερδέσεις».

ΠΟΙΗΤΗΣ

Την ώραν οπού τση μιλεί κύρης και μάνα αντάμι,
το πρόσωπο αποχλόμιανε, κι ήτρεμε σαν καλάμι.
Κι εγρίκα μια χέρα κρυγιά να σφίγγει την καρδιάν τση,
όση ώραν οπού ο Κύρης της τσ' emίλειε την παντρείαν τση.
[...]

Όσάν τσ' απομιλήσασιν, ομπρός τως γονατίζει
με τάξιν και κλιτότητα, κι έτοιιας λογής αρχίζει:

ΑΡΕΤΟΥΣΑ

«Γονέοι, οπού μ' εσπείρετε, κι από τα κόκαλά σας
επήρα, κι απ' το αίμα σας, κι από την αναπνιά σας,
έχω κανάκια σπλαχνικά, κύρη μου και μητέρα,
οπού λιγώνομαι να δω, να ξημερώσει η μέρα,
να 'ρθω να σας αγκαλιαστώ, να βρίσκομαι κοντά σας,

συνεχίζεται στη σελίδα 13

Ποιητές και ριμαδόροι σχολιάζουν την επικαιρότητα Εμείς δεν θα χωρίσουμε εκτός και να γυρίσει η γρίπη του 18 να μας σε ξεχωρίσει

Με αφορμή τις μαντινάδες που μας έστειλαν οι φίλοι και συνεργάτες της «Ε», αναζητήσαμε επιδημίες που έπληξαν τα Χανιά τα τελευταία 200 χρόνια, και που έδωσαν χιλιάδες νεκρούς, μέχρι την ανακάλυψη της φαρμακευτικής αγωγής αντιμετώπισής τους.

Στην βορειοδυτική άκρη της πλατείας της Σπλάντζιας, στο κέντρο της παλιάς πόλης των Χανίων, η εκκλησία του Αγίου Ρόκκου, που χτίστηκε τον 17^ο αιώνα, μας θυμίζει την επιδημία της πανώλης, «ο μαύρος θάνατος, η μαύρη πανώγλα», που αποδεκάτισε τα Χανιά την περίοδο της Ενετοκρατίας και που ο Άγιος Ρόκκος θεωρείται ο προστάτης άγιος από την επιδημία.

Το τέλος του 19^{ου} αιώνα και οι αρχές του 20^{ου}, βρίσκουν την Κρήτη με αυξημένα κρούσματα λέπρας και με τη δημιουργία νέων περιοχών, έξω από τις πόλεις, όπου

συγκεντρώνονταν και ζούσαν οι λεπροί σε τραγικές συνθήκες, απομονωμένοι από τους υπόλοιπους κατοίκους εξαιτίας του φόβου της μετάδοσης. Το Λωβοχώρι, δίπλα στο Βαρούσι, στις παρυφές της Νέας Χώρας και η Σπιναλόγκα αποτέλεσαν από τα γνωστά μέρη όπου «το άτομο που χτυπήθηκε από τη δυστυχία είναι καταδικασμένο να αφήσει, αμέσως και για πάντα, σπίτι και οικογένεια και να αρχίσει να μένει ανάμεσα σε εκείνα τα ζωντανά φαντάσματα...» (Walker Mary, γιατρός, 1832 - 1919).

Το 1918 η ισπανική γρίπη ή γρίπη του 1918 ξεσπάει και στα Χανιά, ενώ το 1928 παρουσιάζεται η τελευταία επιδημία δάγκειου πυρετού στην Κρήτη, και το 1947 πραγματοποιείται προληπτικά εμβολιασμός για χολέρα λόγω του ότι είχε ξεσπάσει επιδημία ήδη στην Αίγυπτο.

Η ελονοσία επίσης ταλάνιζε τους κατοίκους της περιοχής των Χανίων

μέχρι την ανακάλυψη του DDT και τους ψεκασμούς στα έλη και στους χώρους όπου συγκεντρώνονταν κουνούπια, ενώ η φυματίωση δεν έπαυε να αποτελεί επίσης μία από τις μεγάλες συμφορές του λαού που, όπως έγραφε στην εφημερίδα Εστία ο Παύλος Νιρβάνας, «Τὸν δέρνει ἡ ἔλονοσία, τὸν δεκατίζει ἡ φυματίωσις [...]».

Κορονοϊός

Κορονοϊό τον είπανε τον πιο μεγάλο χάρο, στο σπίτι εμαντρώθηκα δεν ξέρω τι να κάνω.

Από την Κίνα ήρθενε με το αεροπλάνο, μα μου απαγορεύσανε και χειραψία να κάνω.

Σαν τον μπαμπούλα στέκεται μες του μυαλού τη σκέψη, μα δεν κατέω πόσο καιρό το ινάτι του θ' αντέξει.

Ύπουλα τα συμπτώματα αυτής της πανδημίας, γι' αυτό θέλουν προφύλαξη όλοι της κοινωνίας.

Πολύς ο κόσμος π' ασθενεί και κάποιοι έχουν πεθάνει, προσπάθειες καταβάλλονται ο κόσμος για να γειάνει.

Γιατροί αγωνίζονται σκληρά και το προσωπικό, κάνοντας το καλύτερο για τον κορονοϊό.

Το φάρμακο πρέπει να βρεθεί απ' τους λοιμωξιολόγους, για να σωθούν άνθρωποι για χίλιους και δυο λόγους.

Το φάρμακο αργεί πολύ να τον αναχαιτίσουν, γιατί είναι ανάγκη πια να τον περιορίσουν.

Και αριθμό του δώσανε το νούμερο δεκαεννιά, την πλάτη του εγύρισα και τού 'πα άντε γειά.

Μιας και στο σπίτι κάθομαι επήρα δυο ποτηράκια, να πιώ δυο - τρεις τσικουδιές να φύγουν τα φαρμάκια.

Με τη γραφίδα προσπαθώ να δώσω λίγο θάρρος, σύντομα για να νικηθεί αυτός ο άθλιος χάρος.

Εύχομαι τα καλύτερα σ' όλη την κοινωνία, με θάρρος να αντιμετωπιστεί αυτή η πανδημία.

**Καβρουλάκης Δημήτρης
του Εμμανουήλ**

Κορονοϊόπληκτος

Αλλάξανε οι εποχές, αλλάξανε και οι τρόποι αλλάξανε και οι ιοί σ' όλη την Ευρώπη.

Εδιπλομπέρδεψε η δουλειά ετούτο το ζαμάνι κι ότι ποθεί ο άνθρωπος να μη μπορεί να κάνει.

Από τη μια αλλοδαποί, τούρκος ο μεταπράτης εκάνανε τη χώρα μας του κορονοϊού χαγιάτι.

Ετούτος σας ο κορονοϊός άλλαξε τη ζωή μας και κόψαμε γλέντια δουλειές, τέλειωσε η απαντοχή μας.

Με χάπια και αντισηπτικά εγίναμε αχταρμάνι και το κρασί και η τσικουδιά επήγανε σεργιάνι.

Αλλάργα αλλάργα οι κοπελιές, πάνω από πέντε μέτρα και μου 'ρχεται να τροζαθώ να σφάξω τη γυναίκα.

Τα μέτρα δε τη πιάνουνε, ούτε οι αποστάσεις και ως έθεται να θέτομε στο ίδιο το κρεβάτι.

Καβγά 'χομε τρικούβερτο, μέτρα συγκεκριμένα γυρεύει χάρια και φιλιό, που 'ναι απαγορευμένα.

Και δε με φτάνουν όλα αυτά, να και η αστυνομία δε θέλει να κυκλοφορώ, γιατί 'ναι αμαρτία.

Να μη κολλήσω τον ιό ή να τον μεταδώσω λες και ναι φόρος πληρωμής, που πρέπει να πληρώσω.

Αυτά δεν είναι μπλιο ζωή και ήντα θα γενούμε αφού δε μας αφήνουνε ως είμαστε να ζούμε.

Θα κάνουμε υπομονή και η δουλειά θα σάξει αα να πεθάνουν μερικοί και καθαρίσει η πλάση.

Γιατί αυτό του κορονοϊού, κάποιος την έχει κάνει για να ψοφήσει μερικούς σε τούτο το τσουνάμι.

Είμαι στον Αποκόρωνα κορονοπονημένος με τσικουδιά ρακόμελο διασωληνωμένος.

Εκτός του κορονοϊού, έγω 'χω ούλα τ' άλλα αυτά που λένε στη ζωή, σπουδαία και μεγάλα.

Γιάννης Τερεζάκης

«Κορωνιός»: Ένας απρόσμενος εισβολέας

Γράφει ο Σταύρος Νικητάκης

Αυτά που θα διαβάσετε, δεν είν' υπερβολές,
είν' η πραγματικότητα, με στίχους που την λες.
Προτού ακόμ' αρχίσομε, θά πούμε ένα πράμα,
δεν θα διασκεδάσομε, θα ζήσομ' ένα δράμα.
Από τούς στίχους μερικοί, ίσως και να σοκάρουν,
μα στέλνουνε μηνύματα, πού όλοι θα τα πάρουν.
Τί είν' αυτό π' ακούγεται, ετούτο το μαντάτο,
που έκανε σε μια στιγμή, τον κόσμο άνω κάτω.
Να το πιστέψω δεν μπορώ, μα όμως είν' αλήθεια,
δεν είναι ούτ' ανέκδοτα, ούτε και παραμύθια.
Ένας αόρατος εχθρός, τον κόσμο έχει φοβίσει,
σκορπίζοντας τον πανικό, σ' ανατολή και δύση.
Σαν τον αδίστακτο φονιά, τον θάνατο σκορπίζει,
και τις ανθρώπινες ψυχές, θερίζει κι' αλωνίζει.
Στην Κίνα εμφανίστηκε, μα ποιος να περιμένει,
πώς σύντομα θα απλωθεί, σ' όλη την οικουμένη.
Ο χάρος με τον κορωνιό, εγίνανε εταίροι,
εις των ανθρώπων τίς ψυχές, εστήσανε καρτέρι.
Ήρθαν κι' οι δυο χωρίς μιλιά, κι' αμέσως έπιασαν δουλειά.
Όσπου να πάρομε χαμπάρι, πολλούς ο χάρος είχε πάρει.
Αν είσαι γέρος είτε νιός, δεν σου χαρίζει ο κορωνιός,
έχει τη χάρη του φονιά, και περιμένει στη γωνιά.
Αν είσαι πλούσιος ή φτωχός, ότι αξίωμα κι' αν έχεις,
Πρωθυπουργός ή Πρίγκηπας, θα πρέπει να προσέχεις.
Οι ασθενείς είναι πολλοί, και τα κρεβάτια λίγα,
και σύντομα για μερικούς, τελειώνει καθ' ελπίδα.
Οι νοσοκόμοι και γιατροί, να προσπαθούν μονάχοι,
να σώσουνε τούς ασθενείς, δίνουν μεγάλη μάχη.
Στους χώρους νοσηλείας των, ότι μπορούνε κάνουν,
άλλοι θα φύγουν υγιείς, και άλλοι θα πεθάνουν.
Πολλοί από τούς ασθενείς, πού χάνουνε τη μάχη,
στην τελευταία τους πνοή, ευρίσκονται μονάχοι.
Κανείς δεν πάει να τους δει, να χύσει ένα δάκρυ,
όταν αυτοί πεθαίνουνε, στου πόνου το κρεβάτι.
Πεθαίνουν καθημερινά, ένας μετά ο άλλος,
ο πόνος είν' αβάστακτος, ο αριθμός μεγάλος.
Τα νεκροτομεία γέμισαν, και άλλους δεν χωράνε,
οι απομένοντες νεκροί, σέ παγοδρόμια πάνε.
Δεν έχει μέρος να ταφούν, εις τα νεκροταφεία,
μα ούτε προλαβαίνουνε, και τ' αποτεφρωτεία.
Δεν προλαβαίνουν φέρετρα, να τα κατασκευάζουν,
μέσα εις τις χαρτόκουτες, στο τέλος να τους βάζουν.
Μη έχοντας επιλογές, σκέφτηκαν άλλη λύση,
ο τάφος ο ομαδικός, το πρόβλημα θα λύσει.
Σκάβουνε και τούς θάβουνε, συχνά πολλούς μαζί
κ' εξύπνισαν οι μνήμες, της εποχής ναζί.
Είναι αυτό πολύ βαρύ, μα ελπίζομε πώς αύριο,
δεν θα το ζήσομε ξανά, ετούτο το μακάβριο.
Ο κορωνιός είναι φονιάς, μην τον υποτιμήσεις,
πάρε τα μέτρα σου νωρίς, και θα τότε νικήσεις.
Μέσα στό σπίτι κάθισε, είναι η μόνη λύσις,
τον δολοφόνο κορωνιό, έξω να τότε κλείσεις.
Στο ιατρικό προσωπικό, οφείλομε να πούμε,
ένα μεγάλο ευχαριστώ, και δεν θα ξεχαστούμε.
Στους δωρητές και αιμοδοτές, επίσης να τους πούμε,
για όσα μας προσφέρουνε, κ' αυτούς ευχαριστούμε.

Τα μέτρα πού ελήφθησαν, τις εκκλήσεις έκλεισαν,
και την προσέλευση πιστών, τελείως την απέκλεισαν.
Κάποιοι Ιερείς δεν πειθαρχούν και ψάχνουν τρόπους για να
βρουν να επικοινωνήσουν,
με τους πιστούς που θέλουνε, για να τους κοινωνήσουν.
Τα μέτρα αυτά δεν τα τηρούν, και λειτουργούν ως πρώτα,
τους δε πιστούς τούς βάζουνε, από την πίσω πόρτα.
Τα σχολεία έκλεισαν, κουδούνια δεν κτυπάνε,
οι μαθητές δεν ξέρουνε, πότε θα ξαναπάνε.
Ο Υπουργός ρωτήθηκε, απάντηση καμιά,
αυτό πού υποσχέθηκε, δεν θα χαθεί η χρονιά.
Οι αίθουσες είναι κενές, και τα θρανία άδεια,
οι μαθητές θα μένουνε, στα μαύρα τα σκοτάδια.
Γίνεται μια προσπάθεια, με τη βιντεοκλήση,
μ' αυτό δεν είναι αρκετό, το πρόβλημα να λύσει.
Την φετινή επέτειο, του κορωνιού η επέλαση,
δεν άφησε να γίνει, η εθνική παρέλαση.
Στον Άγνωστο Στρατιώτη, το μόνο που εφάνει,
πολιτικοί παράγοντες, κατέθεσαν στεφάνι.
Και λίγα λόγια είπαν, κατά την άποψή τους,
Καθ' ένας με το ήθος του, και την αντίληψή του.
Άλλο πού είν' αληθινό, και όχι μία φάρσα,
είναι ότι θα κάνομε, κλειστοί στο σπίτι Πάσχα.
Αρνί δεν θα σουβλίσομε, ούτε και κοκορέτσι,
στο φούρνο θα το ψήσομε, και θα το φάμε έτσι.
Στο μέτωπο του κορωνιού, με στρατηγό τον Τσιόδρα,
η μάχη που εδόθηκε, ήτανε πολύ σφόδρα.
Με τίς υπηρεσίες του, ο Τσιόδρας που προσφέρει,
εκ του αποτελέσματος, τα έχει καταφέρει.
Δείχνει να προσπεράσαμε, τον φόβο και τον τρόμο,
και πλέον να βαδίζομε, σε ένα καλό δρόμο.
Στο ότι ευρισκόμαστε, σε μια καλή πορεία,
οι ξένοι που μας βλέπουνε, έχουνε απορία.
Όμως αν δεν προσέξομε, από' δω και πέρα,
θα επιστρέψομε ξανά, στην πρώτη την ημέρα.
Όταν θα ξεπεράσομε, του κορωνιού τον κάβο,
σε όλους που προσέφεραν, να πούμε ένα μπράβο.
Ο Τράμ δεν πήρε μέτρα αρχικά, για την επιδημία,
αγνόησε τούς ασθενείς, για την οικονομία.
Πήγε να εφαρμόσει, αγέλης ανοσία,
κατόπιν εκατάλαβε, πώς είν' ανοψία.
Όσπου τα μέτρα να παρθούν, η επιδημία άπλωσε,
χιλιάδες απ' τούς ασθενείς, για πάντα τους εξάπλωσε.
Και πάλι αυτός κοιτάζει, άλλες επιλογές,
φοβούμενος μη χάσει, αυτές τίς εκλογές.
Εκείνο όπου σκέπτεται, είναι να κατορθώσει,
τις αστοχίες του αυτές, σε άλλους να φορτώσει.
Εάν νοσήσει και ο Τράμ, αυτόν για να τον σώσουν,
με ένεση ή κατάποση, χλωρίνη να του δώσουν.
Δεν είμαι ποιητής εγώ, δεν κάνω τον Κορνάρο,
ούτ' απ' τη σκέψη μου περνά, τη θέση του να πάρω.
Εκείνο όπου προσπαθώ, είναι να κατορθώσω,
σε όσους πιο πολλούς μπορώ, μηνύματα να δώσω.
Ο στίχος έχει δύναμη, όση δεν έχει' η σφαίρα,
και στέλνει τα μηνύματα, παντού πέρα για πέρα.
Τούς στίχους μου λοιπόν αυτούς, όσοι θα τους διαβάσετε,
παρακαλώ ένα σχόλιο, αν θέλετε να γράψετε.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΣΑΚΙ ΤΟΥ ΓΕΡΩ

Τα μούρνα και τα βάτσινα, κι οι γαύροι μπαλαδόροι

Στην Αθήνα ξεχειμώνισα οφέτος αναγνώστη μου, κι ετοιμαζόμουνε, τέλη του Μάη, να μπαρκάρω για τσ' Αρμένους. Βγήκα για τούτο ν' αποχαιρετήξω φίλους, συντέκνους κι ειδικούς. Ανάμεσο τους κι έναν παλιό μου γείτονα, που 'ναι σήμερα δόχτορας και προφέσορας σπουδαίος στα Παρίσια, μα καλλιὰ να μου 'λειπε τούτη η βίζιτα.

-Φεύγω, του κάνω, για το χωριό, κι ήρθα να σε δω και να σ' αποχαιρετήξω, γιατί' ως του χρόνου γή ο γάιδaros ψοφά, γεροντής ως είναι κιόλας, γή το σομάρι σπα.

-Καλότυχος είσαι, μου κάνει, που πάεις στο χωριό ετούτο τον καιρό, για να απολάψεις δροσιές και μοσκοβολιές, πεταλούδες, κρύα νερά, και του παραδείσου τα πουλιά, να σε νανουρίζουνε από βραδύς, και να σε ξυπνούνε την αυγή! Να 'χεις μόνο το νου σου και να μην τρώεις καλλιεργημένα απ' άλλους οπωρικά, γιατί το δηλητήριο το κουβαλούνε από το σπόρο κιόλας. (Κρέατα βέβαια, σαλάμια, μπέικα αυτά 'ναι φαρμάκια σκέτα).

-Κατέω το, του κάνω, γιατί την έπαθα με τα ξενικόσταρα, εκείνα τα υβρίδια -βρισίδια τση γης πρέπει να τ' αποκαλούν που μάσε πρεσβεντάρανε οι ειδήμονες και μας αβιζάρανε να τα σπείρομε, και θάνε πλημμύριζε ο Αρμενόκαμπος καρπό. Και σε λίγους μήνες, ξεπαπούτσωτοι και ξεγλωσσισμένοι ήρθαν οι ίδιοι και μάσε κανοναρχούσαν:

-Μήνη, για το νόμις του κυλού, μη φάτε από κείνα τα καλαμπόκια, γιατί φαρμακώνουν, βυζιά βγάνουν και γυναικοφέρνουν οι άντρες που τα τρώνε, και μουστάκια και γένια ξεφυτρώνουν στα μαγουλάκια τω γυναικί και βαρβατεύουν κιόλας.

-Καλά, λέει, σας τα παραγγείλανε, μου κάνει ο φίλος μου ο προφέσορας. Πράμα μεταλλαγμένο και καλλιεργημένο να μη δοκιμάζει τ' αχείλι σου. Γιατί κι ο σπόρος να τύχει να 'ναι γερός, πάλι δηλητηριασμένος θα βγει ο καρπός με τσι κουανούς, τσι ψεκασμούς και τσ' εντριβές με τα δυναμωτικά ορμόνια που κάνουν τσι καρπούς να μεγαλώνουν και να παχαίνουν γρήγορα. Αλάργο από τέθιοια φαγιά, ανέ θέλεις να 'χεις την υγεία σου και να διατηρείς και την αντρεία σου.

-Κι αμέ πώς θα ζήσω, σύντεκνε δόχτορα, κι ίντα θα τρώω στο χωριό; Με το τραγούδι των πουλιώ, το δροσιό και το δροσερό νερό θα χορταίνω; Καλά είν' αυτά, μα δε γεμίζουνε την παντέρμη την κοιλιά, που θα μου βγάλει μαγατά και θα με βάλλει, ως τη σφίξ' η πείνα από την αναφαγιά να κυνηγώ ποταμίδες, καρδερίνες και τ' αποδέλοιπα «ωδικά» ως τα λέτε, πτηνά, να τα κάνω σουβλιστά και κοκκινιστά, να καταλαγιάξω την πείνα μου.

Άδικα, μου λέει, φοβάσαι να στενοχωράσαι, και μου χτυπά χαμογελαστά την πλάτη.

«Ούλα τούτα -μούρνα, ξυνόμouρνα και βάτσινα- οι εργοστασιάρχες, σ' Ευρώπη κι Αμερική, τα κάνουνε γλυκό και το πουλούνε για χρυσάφι στσι περίπλουτους των πολιτειών τους».

-Τέτοιαν μάλιστα εποχή που θα βρεθείς στο χωριό, όπου τα ελέη του Θεού πλημμυρίζουνε τη γην του, θαν έχεις τζάμπα και στα πόδια σου, ό,τι επιθυμήσει τ' αχείλι σου.

-Ποια είν' αυτά, του κάνω περιχαρής, ως πάω να ψάξω να τα βρω και να τα δοκιμάσω;

-Να ξεκινήσομε, μου λέει, από τα μούρνα, που τάχεις στην αυλή σου, και δε θα κουράζεσαι να τα γυρεύεις στο χωράφι. Άσπρα, μαύρα μούρνα και φαζά, φορτωμένες είναι τούτες τσι μέρες οι μουρνιές. Κι ως θα τελειώσουν τα γλυκά, αρχινούνε τα ξινά. Σπουδαία τροφή και τζάμπα γιατρικό είναι τα ξινόμouρνα. Ύστερα είναι τα βάτσινα, βατόμouρνα τα λένε άλλοι. Βάτους, δόξα τω Θεώ, είδα όντεν ήρθα στο' Αρμένους, να 'χετε πλούσιες φυτείες, πλια πολλές κι από κείνες με τα κακαόδεντρα που 'χουν οι μακρινές χώρες. Ούλα τούτα -μούρνα, ξυνόμouρνα και βάτσινα- οι εργοστασιάρχες, σ' Ευρώπη κι Αμερική, τα κάνουνε γλυκό και το πουλούνε για χρυσάφι στσι περίπλουτους των πολιτειών τους, που δεν έχουνε τη χάρη και την ευτυχία εσάς των Αρμενιανών, στο' ουρανοξύστες όπου ζούνε, κι ας κολυμπούνε στα πλούτη, μηδέ να τα ιδιούνε, όπως εσείς, απάνω στα δεντρά στα σώχωρα, στο' αυλές και στσι δέτες του Βαθύ Στενού, του Λαγκού, του Δαφνοφάραγγου, των Καμινιών, των Ασπρούγω, των Χαρακιάδω, των Καλοσυκιάδω και των άλλων ευλογημένων αρμενιανών βατότοπων.

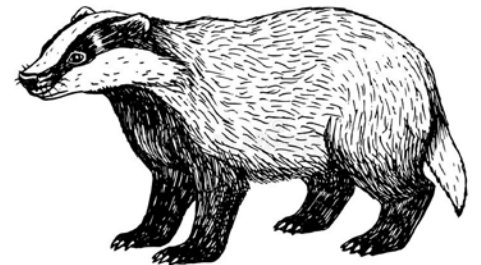
Είναι και τα χαρούπια, τα τσερέβελα, οι ξυνίδες (πολύ υγιεινές κι ορεκτικές), τ' άνθος τ' αγκαράθου να του ρουφάς το μέλι που ξανανιώνει τον άνθρωπο, το ψωμάκι τσ' αμαλόχας, και τα χίλια δυο άλλα ευλογημένα αγαθά τση Γης τσ' Επαγγελίας, ως είναι η δική σας γην η κρητική.

-Και με τα... μούρνα, τα βάτσινα, τα ψωμάκια τσ' αμαλόχας και τσι ξυνίδες για ορεκτικό θα ζήσω, σύντεκνε; Για σμπινίτη, μωρέ, γην ασπρουργίτη και κότσιφο με πέρασες; Έρχεσαι, του κάνω, να σε πάρω στο χωριό, μα χωρίς να 'χεις μαζί σου για συνοδό την παχουλή κυρία σου επί των

τιμών, την πορτοφόλα σου, να σε κλείσω στο περβόλι, που το 'χω φραγμένο, έχει κι ένα σπιτάκι να κοιμάσαι, παχύ πλατανδροσιό, και νερό του ποταμού. Και βάτους μπόλικους, θεριά ναι του διαόλου η σπορά, που δεν ξοφλάται του κερατά, μηδέ με βατοκόκο μηδέ με κασμά. Έχει και μπόλικες μουρνιές, ξυνίδες που μας ερηνιάζανε τα χωράφια, κάπαρη κι άλλα ορεκτικά και δυναμωτικά «αγαθά» ως τα λες, θα βρίσκεις πλουσιοπάροχα να τρώεις, να χορταίνεις και να υγιαίνεις. Και να δοξάζεις το Θεό, που μας τα μπεψε, κι εμένα που τα 'δωκε σ' εσένα να τα βοοσκήσεις.

-Δεν είμαι, λέει γω, μαθημένος σε τέθιοια φυσική ζωή.

-Κι αμέ' γω 'μαι, μωρέ γουρσουλαμά, μαθημένος; Γι' άρκαλος, σου φαίνομαι,

«Γι' άρκαλος, σου φαίνομαι;»

γή Ταρζάν, που 'ρθα από τη ζούγκλα και σ' αυτή θα πάω, ως λέει και το τραγούδι, του 'πα κι έφυγα αναγκασμένος και χωρίς να τότε χαιρετήξω.

Κι εβγήκα στο δρόμο να στο πάω σπίτι μου, μ' άλλα πάλι, χειρότερα με περιμένανε παρακάτω. Γιατ' είχαν απεργία τ' αμάξια, κι επήρα τσι δρόμους με τα πόδια για το σπίτι. Μα περιπλανήθηκα στα στενά κι έπεσα ξαφνικά σ' ένα παράξενο λιβάδι με τριφύλλι, γήπεδο ως τ' αποκαλούν, όπου παίζουσε οι μπαλαδόροι το φουτιμπόλι, το παιχνίδι δηλαδή που κλωτσούνε το τόπι. Ίντα παιγνίδι, μωρέ, ευτός είναι πόλεμος σωστός, χειρότερος κι από τη Κρομμυδοπανάσταση, γιατί τούτοι, όσο κλωτσούνε, όι το κρομμύδι, παρά το τόπι, τόσο να δαιμονίζονται κι αφηνιάζουν. Κι η τύχη μου το 'χε, την ώρα που πέρνουνα να 'χει διάλειμμα το παιγνίδι, κι οι παρέες ήτονε βγαρμένες στσι πόρτες κι αρπάζουντανε και βλαστημιούντανε:

-Λαύροι, γαύροι, βουργάροι, βαζέλοι μπαρμπαρέζοι πειρατές του Μπαρμπαρόσα, κι άλλα νόστιμα γαμωτράγουδα τραγουδούσαν κι εσφακέλωνε η μια πατούλια την άλλη, έτσα που είπα πως θ' ασβολωθούνε στο τέλος. Και δεν εξάνοιγα τα γεραθειά μου και την ανημποριά μου να γυρεύω τη δουλειά μου, παρά πήγα να τσι ξεχωρίζω, να μη σακατευτούνε.

Ίντα 'ναι μωρέ, τονε κάνω, τούτανα τα γίβεντα; Μηδέ χαλιχούτηδες του Κουμπαπιού, οχρούτσι σας, νασάστανε, δεν

θαν επράττατε έτσα λογιώς. Δεν πάτε, μωρέ, να σκάψετε κιανένα χωράφι γή ν' αναμαζώξετε πράμα ξεροτρόχαλο, παρά μου χασομεράτε, σαν τα μωροκόπελα και κλωτσάτε το τόπι και μαδιέστε σαν τσι κοκόρους στσι δρόμους.

Πεθίεται τότες ένας τους και μου κάνει σ' αλαμπουρνέζικη γλώσσα:

-Μεγάλε, θα κάψεις φλάντζες!

Κι ός' από πίσω ένας άλλος με κοντό βρακί:

-Κουλάρισε δικιέ μου!

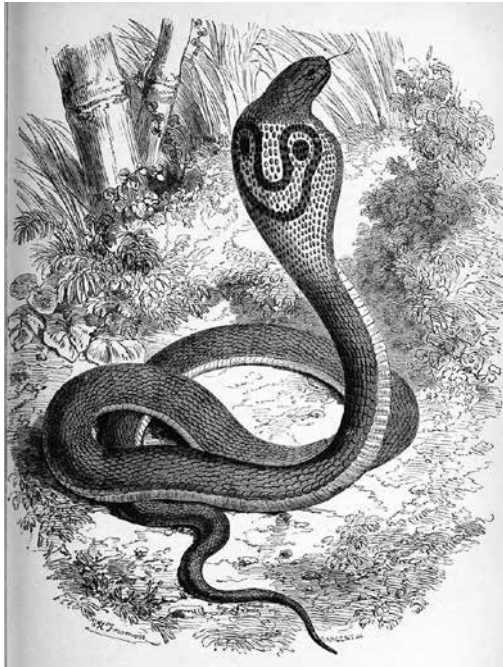
Τότες, ως είδα να με παίζουνε, αγρίεψα και δούδω μια σπαθέ με τη χέρα στον αέρα, κι αρχίζω να σου τσι συγυρίζω στην γλώσσαν τονε:

-Ασιχτίρι, τονε κάνω. Που α δεν εντρέ-
πουμνε τα μουστάκια μου, θα σας έφτιουνα και θα σας εσφακέλωνα μωρέ ανεμογάμπεδες. Να πολεμώ, μωρέ γιβεντισμένοι, να σάσε μονιάσω να μην ασβολωθείτε κι εσείς να με παίρνετε στο ψιλό;

Φωνιάζει τότες ένας τους:

-Μάγκες, όφης Κρητικός είν' ο γέρος. Βαλτός είναι από τ' Ηρακλειώτες να μάσε χασομερά για να χάσομε το παιγνίδι.

-Εμένα, μωρέ λιακόνια, θα πείτε όφι; Που α δε σας εκώριζα πριν, θαν αρχινού-
σετε να κεντρώνετε σαν τζ' όχεντρες των

«Εμένα, μωρέ λιακόνια, θα πείτε όφι;»

τροχάλω του Χαρακιά!

Κι επήγανε τότες να μου γιουρουντήξουνε, μα σήκωσα την κασούνα, και κωλώσανε. Ακούσανε, ωστόσο, οι πολισμένοι την τραβάγια κι ήρθανε και με πήρανε με τ' αμάξι ντους των «εκατό». Και στο δρόμο μου εξήγησε ένας τους αμούστακος, απού 'τυχε να 'ναι και Κρητικός, μου εξήγησε, το λοιπόν, ο πατριώτης γιάντα μ' αποκα-
λέσανε «όφι».

-Είναι, λέει, ο μπαλαδόρος σύλλογος των Καστρινώ, ΟΦΗ, κι ευτοί που σου κυθήκανε ήτονε αντίδικοι μπαλαδόρου συλλόγου, Όλυμπος, Κίσσαβος, δε θυμούμαι με τίνος βουνού τ' όνομα τότε βαφτίσανε, για να δείχνονται δυνατοί κι αθάνατοι σαν τα ψηλά βουνά, μόνο που η τροζάδα δεν πάει στα βουνά...

Κι άλλα πολλά 'τανε τα πάθη μου, ανα-
γνώστη μου, κι ήθελα να σου τα 'γραφα, μα το χαρτί τελειώνει, για τούτο και σε χαιρετώ.

Φιλώ σας κατακούτελα
ο ΓΕΡΟ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

Στον φίλο Γιάννη Βασμούλη

Τιμώ σε, καμαρώνω σε φίλε Βασμούλη Γιάννη που η ποίησή σου η σοφή, πάντα ψηλά σε φτάνει.

Η ποίησή σου αφορά κάθε κατατρεγμένο κάθε φτωχό και ενδεή, κάθε βασανισμένο.

Το ίνδαλμά σου ο Ρεμπώ μόνος του μία κλάση μοναδικό του μέλημα ν' αλλάξει όλη την πλάση.

Με το Μπωντλαίρ και τον Βιγιόν¹ κι άλλους Καταραμένους σε λήθη μας δικάσατε μονάχους τους καυμένους.

Απρόβλεπτος, ρηξικέλευθος συνέχισε να γράφεις και των φτωχών τα βάσανα ζωηρά να περιγράφεις.

Έξελθε απ' το καβούκι σου τίποτα μη φοβάσαι, γνωστός στους πάντες θα γενείς και να μου το θυμάσαι!

Παλιός Αρμενιανός

1. Ο Αρθούρος Ρεμπώ, ο Φρανσουά Βιγιόν και ο Σάρλ Μπωντλαίρ ανήκουν στους λεγόμενους Καταραμένους Ποιητές (poètes maudits) που πέρασαν ολόκληρο το βίο τους έξω από τα συμβατικά κοινωνικά πλαίσια και πολλές φορές καταφέρθηκαν εναντίον τους.

Αρχαιρεσίες Ένωσης Συντακτών Κρητικού Τύπου

Την Δευτέρα 17 Φεβρουαρίου 2020 στο ξενοδοχείο «ΑΜΑΛΙΑ» στο Σύνταγμα, έκοψε τη βασιλόπιτά της η Ένωση Συντακτών Κρητικού Τύπου. Μετά το κόψιμο της πίτας πραγματοποιήθηκε στον ίδιο χώρο η Εκλογο-απολογιστική Γενική Συνέλευση της Ένωσης.

Εκλέχτηκαν οι εξής: Δασκαλάκης Νικόλαος από το Νομό Ηρακλείου, Καταράκης Νικόλαος από το Νομό Ηρακλείου, Αποστολάκης Βασίλειος από το Νομό Ρεθύμνης, Γιακουμινάκης Γεώργιος από το Νομό Χανίων και Ταβλάς Ιωάννης από το Νομό Λασιθίου. Ισοψήφισαν ο Αποστολάκης Βασίλειος και ο Παπαδάκης

Νικόλαος από το Νομό Ρεθύμνης, όμως στην κλήρωση κέρδισε ο Αποστολάκης Βασίλειος. Επίσης ισοψήφισαν ο Ταβλάς Ιωάννης και ο Γιαπιτζάκης Αθανάσιος από το Νομό Λασιθίου, όμως στην κλήρωση κέρδισε ο Ταβλάς Ιωάννης.

Για την Εξελεγκτική Επιτροπή εκλέγονται οι: Κρουσανιωτάκης Ιωάννης, Τσαγκαράκης Γεώργιος και Φλουρής Γεώργιος.

Νέο Δ.Σ. Αγροτικού Συλλόγου πρώην Δήμου Αρμένων

Συγκροτήθηκε σε σώμα το νέο Διοικητικό Συμβούλιο του Αγροτικού Συλλόγου πρώην δήμου Αρμένων που πρόκευσε από τις πρόσφατες εκλογές. Η θητεία του νέου Διοικητικού Συμβουλίου είναι τριετής και η σύνθεση του, όπως ανακοινώθηκε χτες, είναι η εξής.

• Πρόεδρος: **Κατσαρός Ιωάννης**

• Αντιπρόεδρος: **Σπαθαράκης Αναστάσιος**
• Γραμματέας: **Αλεξανδράκης Γεώργιος**
• Ταμίας: **Κοτρωνάκης Γεώργιος**
• Οργανωτικός Γραμματέας: **Ανδρουλάκης Εμμανουήλ**

Στην Εξελεγκτική Επιτροπή εκλέχτηκαν οι εξής: **Κατσαρός Γρηγόρης, Κοκάκης Εμμανουήλ, Παπασταματάκης Νίκος**

Οι παλαικές μας φωτογραφίες

Συνεχίζομε να δημοσιεύομε τις παλαικές φωτογραφίες που κατά καιρούς μας έχουν αποστείλει οι αναγνώστες μας, συγχωριανοί και φίλοι.

Οι φωτογραφίες του παρόντος τεύχους, εικονίζουν σχολικές γιορτές την εικοσαεκαετία του 1950-1970 στο Δημοτικό Σχολειό Αρμένων.

Ο Άγιος Νικόλαος Αρμένων

Η φωτογραφία, της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου του χωριού μας, που αναδημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος προέρχεται από το facebook, και την ομάδα «Χανιά Παλιές Φωτογραφίες - Hania Old Photos» όπου την ανάρτησε η κ. Χατζηδάκη Χριστίνα, της οποίας έχουμε την άδεια για να την αναδημοσιεύσουμε.

Ο ναός θεμελιώθηκε στα ερείπια τζαμιού το οποίο σταμάτησε να λειτουργεί το 1896 με την αυτονομία της Κρήτης και τη συγκέντρωση των Μουσουλμάνων στις πόλεις. Στη συνέχεια, το τζαμί για μερικά χρόνια χρησιμοποιήθηκε εκδικητικά ως στάβλος (κούρτη προβάτων) και το 1914 (ή κατ' άλλους το 1915) θεμελιώθηκε ο Αη Νικόλας.

Πρωτομάστορας κατά την παράδοση των Αρμένων φέρεται ο μαστρο-Ρούσος, ενώ ο κ. Μιχάλης Ανδριανάκης αναφέρει στο facebook «Την ωραία εκκλησία του Αγίου Νικολάου στους Αρμένους, ένα από τα τελευταία λιθόκτιστα αξιόλογα κτίσματα, την έκτισε ο Ηλίας Λιοδάκης από τη Σούρη».

Για την ανέγερση χρειάστηκε να πουληθούν οικοπέδα στα μερτζαρλίκια, δηλαδή το μουσουλμανικό νεκροταφείο, τα οποία είχαν περιέλθει στην εκκλησία. Οι ντόπιοι Αρμενιοί συνέβαλαν είτε με προσωπική εργασία είτε προσφέροντας λάδι και οι μετανάστες Αρμενιοί, στην Αμερική και Αλεξάνδρεια, κάνοντας έρανο.

Για τον Άγιο Νικόλαο κατά καιρούς δημοσιεύθηκαν στην «Ελευθερόπολη» τα παρακάτω κείμενα

Ο Στέφανος Φρεσκάκης (1900-1999) στο βιβλίο του « Οι Αρμένιοι στο παρελθόν», Έκδοση του συλλόγου Αρμενιανών της Αθήνας «Ο Κριτοβουλίδης», 1991, αναφέρει:

Ήμουν Ε΄ Δημοτικού, (Σ.Σ. ο Στέφανος γεννήθηκε το 1900) όταν έσκαψαν τα θεμέλια του Αγίου Νικολάου. Ο Ναός θα εκτίζετο στη θέση Οθωμανικού Τεμένους, ερείπιο επί των ημερών μου. Θα ετίθετο ο θεμέλιος λίθος. Τον αγιασμό τον έκαμε ο παπα - Γιάννης (Σ.Σ. Λαγουμιτζάκης). Εζήτησε χρυσό νόμισμα να βάλει στο θεμέλιο λίθο στη γωνία Ν.Α. Έτρεξε ο Τερεζοκωνσταντής παππούς του Κωστάκη (Σ.Σ. του Κωστή Τερεζάκη του μπακάλη) και έφερε ένα. Για θεμέλιο, στα θεμέλια που είχαν αρκετό βάθος και πλάτος, γιατί ανέβλυζε νερό, χρησιμοποίησαν θηραϊκή γη (σαντορινιό χώμα) με πέτρες σαν αυτές που κάνουν τον αμαξιτό δρόμο. Το τσιμέντο δεν ήτο εν χρήσει και όταν επεκράτησε, περιόρισαν και τους κίονες στο εσωτερικό (μηχανικός ο κ. Μουντουκαλάκης). Τα μάρμαρα των τριών θυρών του ναού τα είχαμε φέρει από την Χαλέπα του παπα - Σταμάτη από το Νιο- Χωριό. Πρωτομά-

στορας ήταν ο Ρούσος και κάθε πελεκητή πέτρα στοίχιζε τότε 500 δραχμές.

Στην πρόοδο του κτισίματος πολύ συντείνει ο παπα- Γιάννης. Αρκετές φορές μας έλεγε «αυτή τη Κυριακή δεν θα λειτουργήσω εδώ». Επήγαινε σε γειτονικά χωριά συλλειτουργούσε, έβγαζε λόγο και όπως ήτο καλλίφωνος συγκινούσε και αρκετές δραχμές έπεφταν στο δίσκο. Δυστυχώς όμως η σαρξ ήτο πιο ισχυρή από το πνεύμα και έτσι τον χάσαμε από ιερέα.

Παρήγορο είναι ότι οι Αρμενιοί της Αμερικής δεν παύουν να θυμούνται το χωριό, μα και με επισκέψεις και προσφορές δείχνουν το ενδιαφέρον τους. Θα ήταν παράλειψη όμως να μην κάνω ιδιαίτερη μνεία των πρώτων μεταναστών της μίνας και της λάντζας, που όταν άρχισε να κτίζεται ο Άγιος Νικόλαος όλοι έστειλαν την εισφορά τους και όταν αργότερα προχώρησε το έργο και τους εστάλη φωτογραφία, πάλι ξαναέστειλαν. Υπήρχε μάλιστα, ένα βιβλίο για τις εισφορές αυτές, αλλά κανείς δεν ξέρει την τύχη του.

Αυτό όμως που κυρίως απασχολούσε τα παιδιά τις μέρες αυτές ήταν ο Ιούδας και όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα μάζευαν ξύλα για να στήσουν όσο μεγαλύτερο σωρό μπορούσαν στο Τζαμί (εκεί όπου είναι σήμερα ο Άγιος Νικόλαος), που θα του 'βαζαν φωτιά τα μεσάνυχτα του Σαββάτου, όταν θάρχιζε να κτυπά συνεχώς η καμπάνα και να ψάλει ο παπάς το «Χριστός Ανέστη» στην αυλή του Αη- Γιάννη, όπου είχαν μαζευτεί όλοι οι χωριανοί και άρχιζαν τα τσουγκρίσματα κόκκινων αυγών με ευχές και ασπασμούς και τα καθιερωμένα βαρελότα (καμιά φορά και πυροβολισμούς μέσα σε μια καταφανή θρησκευτική έξαρση και ψυχική αγαλλίαση).

Επίσης το δενδροφύτευμα του, περί το πηγαδάκι, χώρου με πλατάνια και λεύκες, οι οποίες πανύψηλες μετά από χρόνια κατά τη διαπλάτυνση του δρόμου και τη δημιουργία της πλατείας κόπηκαν και χρησιμοποιήθηκαν στις σκαλωσιές του κτιρίου της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου.

Στο χώρο αυτό, δίπλα στο τζαμί, υπήρχε ένας πελώριος πλάτανος πολύ μεγαλύτερος κονδρότερος από του Μπουρνάζου (χρειαζόταν οκτώ για το αγκάλιασμά του), στον οποίο οι Τούρκοι κρεμούσαν και βασάνιζαν τους Χριστιανούς, γι' αυτό και τον είχαν καταδικάσει να τον κάψουν όταν θα έφευγαν οι Τούρκοι, πράγμα που έγινε μετά την αυτονομία, που έφυγε ο Τουρκικός Στρατός από την Κρήτη και οι Τούρκοι έφυγαν από τα χωριά και περιορίστηκαν στα Χανιά.

Σ' αυτούς επίσης απεδίδετο η μεταφορά του νεκροταφείου από τον περίβολο της εκκλησίας του Αη - Γιάννη, στον Προφήτη Ηλία που κτίστηκε καθώς λέγεται σε 45 μέρες. Φαίνεται δε να υπήρχε και αντιτουρκική σκοπιμότητα για αυτή τη μεταφορά.

Ήθελαν να είναι το Χριστιανικό Νεκροταφείο απέναντι από τα τουρκικά Μεζαριλίκια και σε υψηλότερο σημείο· το Τουρκικό Νεκροταφείο ήταν ακριβώς απέναντι του προφήτη Ηλία, μεταξύ δρόμου και ποταμού· να σημειωθεί δε ότι τότε ο δρόμος από τη στροφή του μύλου ήταν παραποτάμιος και από το καμαράκι ανηφόριζε ως το ύψος του σημερινού Αμαξιτού δρόμου, που όταν έγινε και διέσχισε το αμπέλι του Παπαμαρκάκη, αυτός πήρε την προς τον ποταμό λουρίδα, του παλαιού δρόμου και από την ανηφόρα και πάνω όλος ο χώρος μεταξύ δρόμου και ποταμού ήταν τα μεζαριλίκια, που μετά την απελευθέρωση

σαν Βακουφικά (δηλαδή εκκλησιαστικά) περιήλθαν στην εκκλησία μας, η οποία όταν άρχισε να κτίζεται ο Άγιος Νικόλαος πούλησε τα 2 τεμάχια, (που έγιναν και οι οικοδομές Μουντοκαλάκη, Παρασκούλη κλπ.), απέβλεπαν δηλαδή μ' αυτόν τον συμβολισμό να θίξουν τους Τούρκους στα θρησκευτικά τους συναισθήματα για τους νεκρούς των.

Συνέχεια στη σελίδα 13

Απόψε κάνεις Μπάμ, και... σταματούν τα τραμ

Γράφει ο **Μανώλης Ευθ. Πιπεράκης**

Αρμένιοι, το βράδυ του Τιμίου Σταυρού, στον περασμένο Σεπτέμβρη. Στην πρώτη ταράτσα του σπιτιού του κοντογειτόνά μου, του Σταύρου του Νικητάκη, βρεθήκαμε κάμποσοι φίλοι του, να του ευχηθούμε για τη γιορτή του. Στο μεγάλο τραπέζι που μας περίμενε στρωμένο, οι λιχουδιές, που είχε ετοιμάσει η σύζυγος και οικοδέσποινα Ελισάβετ, ήταν πολλές και νοστιμότατες και –φυσικά– τις τιμήσαμε δεόντως. Μα εκεί που νομίζαμε ότι τα είχαμε δει και γευθεί όλα, ο Σταύρος μας έδωσε να καταλάβουμε ότι δεν τα είχαμε δει «όλα», ακόμα.

Πότε άναψε τη θράκα, πότε έφτασαν στο τραπέζι οι καλοψημένες μπριτζολίτσες και τα νοστιμότατα παιδάκια, κανείς δεν το κατάλαβε. Ήταν, βλέπετε, κι αυτό το καταπληκτικό κοκκινέλι, που μας είχε πάρει το μυαλό, αλλά όχι και το κεφάλι, ευτυχώς. Με κάθε ποτηράκι που πίναμε, λύναμε κι από ένα θέμα. Κάποια στιγμή, το μάτι μου έπεσε στον Ντίνο τον Μαραγκουδάκη, που καθόταν απέναντί μου, να φτιάχνει χρώμα. Και, αφού είχαμε εξαντλήσει όλα τα προς συζήτηση και επίλυση θέματα με τους διπλανούς μου, πήρα την καρέκλα μου και πήγα δίπλα του. Είπαμε δυο κουβέντες για τη βραδιά, μα οι επόμενες είχαν σχέση με το τι κάναμε τα παλιά τα χρόνια, σε τέτοιες περιπτώσεις, μετά από λίγα –αναπόφευκτα– ποτηράκια, που κατεβάζαμε. Η κατάληξη, σχεδόν πάντα, η ίδια. Το ρίχναμε στο τραγούδι. Ε, αυτό ακριβώς δοκιμάσαμε να κάνουμε και εμείς. Και, χωρίς χρονοτριβές, το ξεκινήσαμε: «Σκαλί καλέ μου, σκαλί», «Άστα τα μαλάκια σου ανακατεμένα», «Τους μπεκρήδες κι αν δικάσουνε...» και κάμποσα άλλα, που δεν τα θυμάμαι τώρα.

Ήρθαμε στο κέφι, που το μεταδώσαμε και στους άλλους. Αλλά, πάνω που ‘στρώναμε’ ατμόσφαιρα, η μνήμη, που μας είχε βοηθήσει στο ξεκίνημα, άρχισε τις... προδοσίες. Πότε ξεχνούσαμε τους στίχους των τραγουδιών, πότε κολλούσαμε στο ρεπερτόριο. Το γεγονός αυτό με στενοχώρησε και με προβλημάτισε. Γι’ αυτό και υποσχέθηκα στον Ντίνο ότι, γυρνώντας στην Αθήνα, θα ολοκλήρωνα τη συλλογή παλιών τραγουδιών και την καταγραφή των στίχων τους, πράγμα που είχα ξεκινήσει, ήδη, αλλά δεν το είχα ολοκληρώσει, ακόμα.

Για την ιστορία, πάντως, οφείλω να σας πω ότι ο Ντίνος με εξέπληξε με τις φωνητικές του δεινότητες και με το κέφι που δημιουργούσε, δίνοντας δύναμη και σε μένα, αλλά και καλύπτοντας κάποιες δικές μου παραφωνίες!

Το ρολόι του Αϊ-Νικόλα μας επανέφερε στην πραγματικότητα. Ένας-ένας, αρχίσαμε να τραβάμε τις καρέκλες μας μακριά από το φιλόξενο τραπέζι. Ήρθε και η σειρά μου. Ευχαρίστησα και καληνύχτισα τους οικοδεσπότες, και πήρα το δρόμο προς τα

Νίκος Γούναρης, ο ρομαντικός

πάνω. Και όπως περπατούσα σκεπτόμουν: μήπως θα ήταν μια καλή ιδέα να οργανώσουμε –κάποιο καλοκαίρι– μια βραδιά παλιού ελληνικού τραγουδιού, των δεκαετιών 1950-1980; Να θυμηθούμε τα παλιά, πριν σβήσουν εντελώς από το μυαλό μας οι μνήμες της εποχής εκείνης; Λέω, μήπως;

Γυρνώντας στην Αθήνα, έπιασα δουλειά. Με κάθε ευκαιρία, έμπαινα στο διαδίκτυο, και, με τη χρήση ακουστικών για να μην ενοχλώ και να μην ενοχλούμαι, εντόπιζα και άκουγα πολλά τραγούδια –επιτυχίες– των παιδικών μου χρόνων. Ξεχώρισα 120 που, σύμφωνα με τη μνήμη μου, είχαν αγαπηθεί και δεν απαιτούσαν ιδιαίτερες φωνητικές δεξιότητες, για να τα τραγουδήσει κανείς. Στη διπλανή σελίδα, μπορείτε να τα δείτε όπως τα έχω καταχωρήσει, με αύξοντα αριθμό (Α/Α), θεματική ενότητα και έτος κυκλοφορίας (ΕΤΣ).

Η λίστα αυτή, βέβαια, δεν ήταν δυνατόν να καλύψει τον τεράστιο και ανεκτίμητο πλούτο της ελληνικής δισκογραφίας, σ’ αυτά τα είδη μουσικής.

Όμως εσείς μπορείτε, μέσω διαδικτύου, να εντοπίσετε όποια τραγούδια επιθυμείτε, να δείτε τους στίχους τους και να τα ακούσετε όπως ακριβώς τα ακούγαμε εκείνα τα χρόνια...

Όπως συγκέντρωνα τα τραγούδια και άκουγα τις αυθεντικές των εκτελέσεις, στο μυαλό μου έρχονταν ολοζώντανες

Μια εντυχή συγκυρία και συνεργασία! (Χιώτης, Μίκης, ‘Μπιθί’ επί το έργον)

οπτικοακουστικές εικόνες από τις παρέες και τα γλέντια των δεκαετιών 50-70 και λίγο παραπάνω. Τότε, που δυο κοχλιοί και λίγο κρασάκι ήταν αρκετά, για να ξεκινήσει ένα γλέντι. Το μόνο απαραίτητο ήταν η κατάλληλη παρέα, που δεν ήταν δύσκολο να βρεθεί. Και να, μπροστά στα μάτια μου, η εικόνα: Κάτω από την κρεβατίνα της αυλής μας, ο Γιώργης ο Βασμούλης, ο θείος ο Λευτέρης ο Βιριρός, και ο πατέρας μου ο Ευθύμης, να τιμούν το βρισκούμενο. Και, τρώγοντας και πίνοντας, να κουντίζουν τις φωνητικές τους χορδές, στις νότες των αγαπημένων τους τραγουδιών. Οι μελωδίες των Γούναρη, Πολυμέρη, Τώνη Μαρούδα κ.α. απλώνονταν στην ατμόσφαιρα και ύστερα, σαν μελωδικά πουλιά, πετούσαν προς την κάτω γειτονιά, για να συναντήσουν και να συντονιστούν με τις “κορώνες” μιας άλλης ομάδας γλεντζέδων, της οποίας τα βασικά στελέχη προέρχονταν από τις οικογένειες Στυλιανομανωλάκη και Κουρομιχελάκη, αλλά και άλλων καλλιφώνων Αρμενιανών, που διαφεύγουν από τη φθίνουσα –λόγω ηλικίας– μνήμη μου.

Όπου γλέντι και τραγούδι, εμείς οι μικρότεροι στήναμε αυτί για να μάθουμε το Άστα τα μαλάκια σου, και Το γελεκάκι που φορείς. Στη συνέχεια, αφού κάναμε προπόνηση με τον Μπάρμπα Γιάννη και τις στάμνες του, ανεβαίναμε σκαλί και πιάναμε το «Απόψε κάνεις μπαμ» του “Τσιτσάνη” (εξ ου και ο τίτλος του άρθρου), για να μελετήσουμε λαϊκή μουσική και λεξιλόγιο. Ωριμότεροι, πλέον, μπαίναμε και στον συναρπαστικό χώρο των “Μεγάλων”, της χρυσής εποχής, που άκουγαν στο όνομα Θεοδωράκης, Χατζιδάκις, Ξαρχάκος, Γκάτσος, Μπιθικώτσης, Κόκοτας, και άλλων «αστέρων» που, κατά μία ευτυχή συγκυρία, ανέτειλαν, σχεδόν ταυτόχρονα, στον μουσικό μας ουρανό. Και όλοι τους, υπηρετώντας με ζήλο το τρίπτυχο στίχος, σύνθεση, και ερμηνεία, αγαπήθηκαν και τραγουδήθηκαν, χωρίς όμως να επισκιάσουν τις βάσεις του απλού λαϊκού τραγουδιού, που απλώνονταν, και εμπλουτίζονταν διαρκώς, μέχρι τα τέλη του 20ού αιώνα!

Σ.Σ. Πλησιάζοντας λοιπόν στο καλοκαιράκι, τι πιο όμορφο παρά να θυμίσουμε σε όλους τους αναγνώστες της «Ελευθερόπολις» τραγούδια παλιά, τραγούδια κεφιού, τα οποία όπως λέει ο συλλέκτης τους, ο Μανώλης ο Πιπεράκης, δεν «απαιτούν ιδιαίτερες φωνητικές δεξιότητες, για να τα τραγουδήσει κανείς», κάτω από την κρεβατίνα μιας αυλής, με την παρέα του και ένα τσιπουράκι. Ή –ακόμα καλύτερα– και κάτω από κάποιο πλάτανο! Στην λίστα που ακολουθεί οι 120 επιτυχίες που έχει επιλέξει ο Μανώλης έχουν καταχωρηθεί με αύξοντα αριθμό (Α/Α), θεματική ενότητα και έτος κυκλοφορίας (ΕΤΣ).

ΠΕΡΑΣΜΕΝΕΣ ΜΟΥ ΑΓΑΠΕΣ: 120 ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Α/Α	ΠΑΛΙΑ ΡΟΜΑΝΤΙΚΑ	ΕΤΣ	Α/Α	ΣΥΝΕΧΕΙΑ "ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ"	ΕΤΣ	Α/Α	ΕΞΩ ΚΑΡΔΙΑ - ΣΥΝΕΧΕΙΑ	ΕΤΣ
1	ΤΟ ΓΕΛΕΚΑΚΙ ΠΟΥ ΦΟΡΕΙΣ	32	39	ΑΠΡΙΛΗ ΜΟΥ	62	80	ΤΑ ΜΑΤΟΚΛΑΔΑ ΣΟΥ ΛΑΜΠΟΥΝ	60
2	ΛΙΓΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΣΤΕΙΛΕ ΜΟΥ	39	40	ΤΟ ΣΥΝΝΕΦΟ ΕΦΕΡΕ ΒΡΟΧΗ	62	81	ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΣΥΝΝΕΦΙΑΣΕ	60
3	ΕΓΩ ΘΑ Σ' ΑΓΑΠΩ ΚΑΙ ΜΗ	48	41	ΒΑΡΚΑ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ	63	82	ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΤΡΕΛΟΚΟΡΙΤΣΟ ΓΕΛΑΣ	61
4	ΑΣΤΑ ΤΑ ΜΑΛΑΚΙΑ ΣΟΥ	50	42	ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ	60	83	Ο ΠΙΟ ΚΑΛΟΣ Ο ΜΑΘΗΤΗΣ	64
5	ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ	50	43	ΕΝΑ ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ	64	84	Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ-ΤΑ ΚΟΡΜΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ	65
6	ΈΝΑ ΒΡΑΔΥ ΠΟΥ ΉΒΡΕΧΕ	54	44	ΟΝΕΙΡΟ ΔΕΜΕΝΟ ΣΤΟ ΜΟΥΡΑΓΙ	64	85	ΜΙΚΡΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΝ ΗΜΟΥΝΑ	66
7	ΣΚΑΛΙ ΚΑΛΕ ΜΟΥ ΣΚΑΛΙ	54	45	Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΙΚΟΥ	64	86	ΑΣΠΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ	67
8	ΕΦΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΘΑ ΣΟΥ ΠΩ	55	46	Ο ΔΡΟΜΟΣ ΕΙΧΕ ΤΗ ΔΙΚΗ ΤΟΥ...	65	87	ΚΟΡΙΤΣΙ ΜΟΥ ΟΛΑ ΓΙΑ ΣΕΝΑ	67
9	ΕΝΑ ΦΙΛΑΚΙ ΕΙΝΑΙ ΛΙΓΟ	53	47	ΜΑΤΙΑ ΒΟΥΡΚΩΜΕΝΑ	66	88	Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΩΡΑ ΕΙΝΑΙ ΤΩΡΑ	67
10	ΚΕΛΑΪΔΗΣΤΕ ΩΡΑΙΑ ΜΟΥ ΠΟΥΛΑΚΙΑ	55	48	ΥΠΟΜΟΝΗ	66	89	ΚΑΜΑΡΟΥΛΑ ΜΙΑ ΣΤΑΛΙΑ	68
11	ΤΙ ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΥ ΕΙΣΑΙ ΟΤΑΝ..	54	49	ΑΣΠΡΗ ΜΕΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΑΣ	66	90	ΠΕΙΡΑΙΩΤΙΣΣΑ	68
12	ΓΙΑΛΟ ΓΙΑΛΟ ΠΗΓΑΙΝΑΜΕ	55	50	ΟΝΕΙΡΟ ΑΠΑΤΗΛΟ	67	91	ΝΑ ΄ΧΑ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ	68
13	ΑΠΟΒΡΑΔΙΣ ΞΕΚΙΝΗΣΑ	38	51	ΒΑΛΕ ΚΙ ΆΛΛΟ ΠΙΑΤΟ ΣΤΟ ΤΡΖΙ	64	92	ΚΑΠΟΙΟ ΑΛΑΝΙ	68
14	ΠΑΜΕ ΤΣΑΡΚΑ ΠΕΡΑ ΣΤΟ	38				93	ΣΥΝΝΕΦΙΕΣ	69
15	Η ΑΜΑΞΑ ΜΕΣ ΣΤΗ ΒΡΟΧΗ	46				94	ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ	69
ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΚΡΑΣΑΚΙ						95	Η ΓΟΡΓΟΝΑ	69
16	ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΙΘΑΡΙΤΣΑ (ο μπτεκρής)	57				96	ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ ΚΥΡΙΑΚΗ	69
17	ΘΑ ΤΟ ΠΙΕΙΣ ΈΝΑ ΠΟΤΗΡΙ, ΘΑ..	65				97	ΓΕΙΤΟΝΑΚΙ ΜΟΥ	69
18	ΠΙΕΣ ΓΛΥΚΟ ΚΡΑΣΙ	33				98	Ο ΕΠΙΠΟΛΑΙΟΣ	69
19	ΣΑΝ ΤΟ ΚΡΑΣΙ ΔΕΝ ΕΙΣΑΙ ΕΣΥ	53				99	ΚΥΡΑ-ΓΙΩΡΓΑΙΝΑ	70
20	ΦΑΛΛΗΡΙΩΤΙΣΣΑ (ΣΟΥΡΩΜΕΝΟΣ..)	37				100	ΣΤΟΥ ΜΠΕΛΑΜΗ ΤΟ ΟΥΖΕΡΙ	70
21	ΑΚΟΜΑ ΕΝΑ ΠΟΤΗΡΑΚΙ	39				101	ΤΖΑΜΑΪΚΑ (Κάθε πρωί που..)	70
22	ΤΟΥΣ ΜΠΕΚΡΗΔΕΣ ΚΙ ΑΝ ...	49				102	ΔΕΚΑ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ	70
23	ΕΓΩ ΘΑ ΚΟΨΩ ΤΟ ΚΡΑΣΙ	59	103	ΟΣΟ ΑΕΙΖΕΙΣ ΕΣΥ	71			
24	ΑΛΑ, ΑΝΟΙΞΕ ΚΙ ΆΛΛΗ ΜΠΟΥΚΛΑ	52	104	ΡΙΞΕ ΜΙΑ ΖΑΡΙΑ ΚΑΛΗ	71			
25	ΜΠΑΡΜΠΑ ΓΙΑΝΝΗ	55	Ένας δίσκος-Μια εποχή			105	ΑΛΗΤΗΣ (ΣΤΕΚΕΙ ΣΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ..)	71
			ΕΞΩ ΚΑΡΔΙΑ			106	ΔΥΟ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ ΑΓ' ΤΟ ΑΪΒΑΛΙ	72
			52	ΦΡΑΓΚΟΣΥΡΙΑΝΗ	35	107	ΟΙ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ-ΣΕ ΠΕΡΙΜΕΝΩ..	72
			53	ΑΛΗΤΗ Μ' ΕΙΠΕΣ ΜΙΑ ΒΡΑΔΙΑ	39	108	ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΗΛΙΕ	73
			54	Ο ΠΑΣΑΤΕΜΠΟΣ ΣΟΥ	46	109	ΝΑ ΧΑΡΕΙΣ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ ΚΑΛΕ	76
			55	ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΕΣ ΔΕΙΛΙΝΑ	48	110	ΑΠΟΨΕ ΣΤΙΣ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΕΣ	78
			56	ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΑΓ' Τ' ΑΛΓΕΡΙ	48	111	ΚΟΥΡΟ ΣΙΒΟ ΚΥΡΟ ΣΙΒΟ	79
			57	Ο ΝΑΥΤΗΣ (ΕΝΑ ΚΑΡΑΒΙ ΑΓ'...)	48	112	ΘΑ ΣΕ ΞΑΝΑΒΡΩ ΣΤΟΥΣ ΜΠΑΞΕΔΕΣ	79
			58	ΤΟ ΚΑΠΗΛΕΙΟ	48	113	Η ΤΑΜΠΑΚΕΡΑ	80
			59	ΑΠΟΨΕ ΚΑΝΕΙΣ ΜΠΑΜ	49	114	ΤΟ ΔΙΧΤΥ	83
			60	ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ ΚΑΙ ΒΡΑΔΙΑΖΕΙ	49	115	ΜΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΟΥΣΙΑ	84
61	ΑΡΧΙΣΑΝ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ	50	116	ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ	94			
62	ΠΗΡΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΑ ΚΙ ΕΡΧΟΜΑΙ	50				ΚΑΙ ΛΙΓΟ ΑΡΩΜΑ ΚΡΗΤΗΣ		
63	ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΟΥ	50				117	ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΧΑΡΑ ΣΟΥ ΒΕΝΕΤΙΑ	74
64	ΤΙ ΕΙΝ' ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΤΟ ΛΕΝΕ ΑΓΑΠΗ	50				118	ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΜΗΝΑ ΤΟΝ ΑΠΟ...	86
65	ΕΙΜΑΣΤΕ ΑΛΑΝΙΑ	51				119	ΜΥΛΩΝΑΔΕΣ ΚΑΙ ΜΑΖΟΧΤΡΕΣ	64
66	Ο ΜΗΝΑΣ ΕΧΕΙ ΕΝΝΙΑ	53				120	Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ	64
67	ΤΙ ΣΗΜΕΡΑ ΤΙ ΑΥΡΙΟ ΤΙ ΤΩΡΑ	53				ΚΑΙ ΛΙΓΟ ΑΡΩΜΑ ΚΡΗΤΗΣ		
68	ΓΑΡΥΦΑΛΛΟ ΣΤ' ΑΥΤΙ	55				117	ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΧΑΡΑ ΣΟΥ ΒΕΝΕΤΙΑ	74
69	ΣΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ ΤΑ ΒΟΤΣΑΛΑΚΙΑ	55				118	ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΜΗΝΑ ΤΟΝ ΑΠΟ...	86
70	ΤΟ ΤΡΑΜ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ	55				119	ΜΥΛΩΝΑΔΕΣ ΚΑΙ ΜΑΖΟΧΤΡΕΣ	64
71	ΟΠΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΑΛΑΜΑ	56				120	Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ	64
72	ΤΟ ΦΟΥΡΟ	57	ΚΑΙ ΛΙΓΟ ΑΡΩΜΑ ΚΡΗΤΗΣ					
73	ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΤΣΙΓΑΡΟ	58	117	ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΧΑΡΑ ΣΟΥ ΒΕΝΕΤΙΑ	74			
74	ΑΦΟΥ ΤΟ ΘΕΣ ΤΟΥΤΗ ΤΗ ΒΡΑΔΙΑ	58	118	ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΜΗΝΑ ΤΟΝ ΑΠΟ...	86			
75	ΜΕΝΩ ΣΕ ΚΑΠΟΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑ	60	119	ΜΥΛΩΝΑΔΕΣ ΚΑΙ ΜΑΖΟΧΤΡΕΣ	64			
76	ΑΝΕΒΑ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΜΟΥ	60	120	Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ	64			
77	ΠΕΡΑΣΜΕΝΕΣ ΜΟΥ ΑΓΑΠΕΣ	60	ΚΑΙ ΛΙΓΟ ΑΡΩΜΑ ΚΡΗΤΗΣ					
78	ΣΗΚΩ ΧΟΡΕΨΕ ΚΟΥΚΛΙ ΜΟΥ	60	117	ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΧΑΡΑ ΣΟΥ ΒΕΝΕΤΙΑ	74			
79	ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΠΟΤΗΡΑΚΙ	60	118	ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΜΗΝΑ ΤΟΝ ΑΠΟ...	86			

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Νικόλαος Εμμ. Παπαδάκης (Παπαδάης): «ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Γράφει η **Πόπη Γαβριλάκη-Λαμπρινέα**

Ό,τι προβάλλει απ' τα σκοτάδια του ιστορικού παρελθόντος, θα έπρεπε να είναι λουσμένο στο φως. Έτσι σκέφτομαι, καθώς διαβάω τη δίτομη βιογραφία του Ελευθερίου Βενιζέλου, γραμμένη απ' τον συμπατριώτη μας και Γενικό Διευθυντή του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος», Νικόλαο Εμμ. Παπαδάκη (Παπαδάη), απ' τις εκδόσεις της Εστίας. Κι αναρωτιέμαι: πώς είναι δυνατόν όλο το νεοελληνικό παρελθόν μας, οριοθετημένο κι οργανωμένο με δυο συνθήκες, των Σεβρών και της Λωζάννης, οι οποίες αποτελούν τη σπονδυλική στήλη της σημερινής Ελλάδας, να στηρίζεται σ' ελλιπείς και αποσπασματικές αναφορές, σε αβάσιμους και εν πολλοίς ύποπτους αφορισμούς;

Η Παγκοσμιοποίηση θέτει σήμερα υπό αίρεση τα εθνικά αφηγήματα. Η δημόσια εκπαίδευση αμφισβητεί κι αναδιατυπώνει το ρόλο της ιστορίας στα σχολεία. Κι ο κουρνιαχτός γεγονότων και διχαστικών αισθημάτων δεν έχουν ακόμη κατακάτσει. Έτσι η ιστορία των τελευταίων εκατό και πλέον ετών αντιμετωπίζεται ως ένα παζλ γεγονότων, η σύνθεση των οποίων βρίσκεται πάντα σ' εξάρτηση με το ιστορικό αφήγημα κι άλλων γειτονικών κι όχι μόνο λαών, ο καθείς από τους οποίους τη βλέπει και την εστιάζει γύρω από το δικό του αφήγημα και τις δικές του εθνικές επιδιώξεις.

Ζούμε εποχές ιστορικού αναφαβητισμού και μεγάλων επαναπροσδιορισμών κι ανακατατάξεων. Αν δεν θέλουμε το ρόλο του ανίδεου χειροκροτητή ή του εξορισμού αντιρρησης, χρειάζεται περισσότερο από ποτέ να γνωρίζουμε ποιοι, πού, πώς και γιατί έπαιξαν ρόλο και καθόρισαν την ιστορική μας πορεία. Καθίσταται επομένως περισσότερο από αναγκαίο ένα καλογραμμένο, αντικειμενικό ιστορικό ανάγνωσμα, όπως η βιογραφία την οποία κρατώ στα χέρια μου. Οι δυο εκτενείς τόμοι με το πλούσιο υλικό έρχονται να υπηρετήσουν και να καλύψουν επαρκώς την παραπάνω ανάγκη.

Δεν επιθυμώ να προκαταλάβω το μελλοντικό αναγνώστη. Η ανάγνωση άλλωστε είναι ελεύθερη και προσωπική διεργασία. Ούτε φιλοδοξώ να σταθώ κριτικά και με τρόπο επιστημονικό απέναντι στο έργο. Πάω κι έρχομαι απ' τα καλοστημένα κεφάλαια στις πλούσιες βιβλιογραφικές επεξηγήσεις και παραπομπές και αισθάνομαι ανήμπορη και έμπλην δέους μπροστά στην ερευνητική εργασία. Το εύρος και την επιστημονική της επάρκεια. Αντίστοιχα του δέους και της έντασης οι σκέψεις και τα συναισθήματα που μοιράζομαι μαζί σας.

Ακολουθώντας την αμεσότητα και τη ροή της πρώτης ανάγνωσης ανακαλύπτω σπάνιες αφηγηματικές αρετές. Διαβάζω και ταυτόχρονα ακούω το βιογράφο να ιστορεί ζωντανά, άμεσα, στο κοινό γλωσσικό ιδίωμα και με ακρίβεια, λεπτομέρειες και ιδιαιτερότητες του ιστορικού χρόνου. Καθώς η αφήγηση ρέει ανάμεσα στις σκοτεινιές της μνήμης, παρασύρει ενδοιασμούς, μικροψυχίες κι επιφυλάξεις. Λειαινεί γωνίες και προσμίξεις παρελθόντων χρόνων κι αναδεικνύει αλήθειες. Σκιαγραφεί το γενεαλογικό πορτραίτο του Ελευθερίου Βενιζέλου, τη γέννηση, τις σπουδές του, τον ακολουθεί

μόνο να προσαρτά νέα εδάφη στην πατρίδα του, αλλά και να προνοεί για την ένταξη και την αφομοίωση των νέων πληθυσμών στο νεοσύστατο κράτος.

Μέσα από τις σελίδες της βιογραφίας περνούν κι οι αστοχίες, τα λάθη και τα πάθη του ίδιου και του λαού του. Τα σκοτεινά κέντρα εξουσίας και οι ανομολόγητες πρακτικές τους. Ο διχασμός και η καταστροφή στη Μικρά Ασία. Οι προσπάθειες κάποιων να στύνουν, ύστερα από κάθε εγκληματικό χειρισμό τον ελληνισμό πάλι στα πόδια του.

Ξεκινώντας την ανάγνωση είχα δυσκολία ν' αποφασίσω, πώς θα το διαβάσω. Ως αφήγηση ζωντανή και μη διακοπτόμενη ή ως ιστορικό πόνημα δηλωτικό της ταυτότητας κι αυτοπροσδιορισμού μας κι επομένως με σοβαρότερη προσοχή και πειθαρχία; Στην πράξη την προσοχή και πειθαρχία, την επέβαλε το ίδιο το ανάγνωσμα. Προχωρώντας όμως και αφού ξεπέρασα τη φόρτιση και τις προσωπικές μου ανασφάλειες με παρέσυρε η χαρισματική αφήγηση του συγγραφέως. Τώρα ολοκληρώνω την ανάγνωση με αισθήματα ανακούφισης και πληρότητας. Απαλλαγμένη από ενδοιασμούς, ενστάσεις και σκεπτικισμούς όσον αφορά την προσωπικότητα του Ελευθερίου Βενιζέλου.

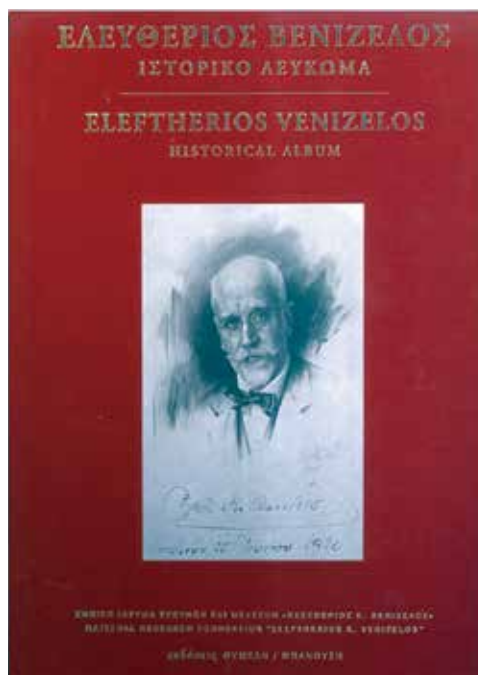
Θεωρώ πλέον ότι η ανάγνωση του δίτομου έργου, ανοίγει σεντούκια ιστορικά, τινάζει και αερίζει προσωπικότητες, συμπεριφορές και γεγονότα. Καλύπτει κενά και συνθέτει θέσεις κι απόψεις. Ρίχνει γέφυρες, διορθώνει στρεβλώσεις, οδηγεί σε συσχετισμούς κι επανατοποθετήσεις. Καλλιεργεί ασφάλεια κι αισιοδοξία, ιστορική σκέψη και συνείδηση. Πλέον μέσα μου κατακάθεται σφαιρική και πληρέστερη η εικόνα της πολύπαθης ιστορίας του τόπου μου τα τελευταία χρόνια.

Ανοίγω για μια ακόμη φορά τους δυο τόμους. Με εντυπωσιάζει που πλέον δεν έχουν το πρώτο βάρος στα χέρια μου. Ξεφυλλίζω τις σελίδες με τις υπογραμμίσεις και τις σημειώσεις μου σε αναντιστοιχία με το καλαίσθητο φωτογραφικό υλικό. Δε με πειράζει όμως. Τώρα πια είναι ένα δικό μου βιβλίο. Το κλείνω γνωρίζοντας ότι θα επανέλθω...

Νίκο Παπαδάκη, ευχαριστώ. Σου χρωστώ χάρη για όσα διάβασα κι έμαθα. Χαίρομαι ότι το παρόν πόνημα θα αποτελέσει στο μέλλον παιδευτικό εργαλείο και βοήθημα στο χτίσιμο του «ιστορικού» μας μέλλοντος.

Μέσα απ' το ογκώδες έργο σου, ο Βενιζέλος ζωντανεύει. Σκαρφαλώνει στους ώμους μας, εμπνέει και πυρπολεί την ιστορική μας συνείδηση.

Μπορεί αυτό να εννοούσε ο Έκο όταν έγραφε προφητικά: «*Ισως μες στη σκιά να τριγυρνούν ακόμη γίγαντες, έτοιμοι να καθίσουν στις δικές μας πλάτες ...*».

στους επαναστατικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς τους αγώνες, στις επιτυχίες και στις αποτυχίες του και τον αποδίδει στη γη που τον γέννησε γήινο κι ανθρώπινο. Μέσα απ' τις γραμμές διαγράφεται η φιγούρα του Μεγάλου Ηγέτη πληθωρική και πολυδιάστατη. Δυσκολεύεσαι να δεχτείς ότι ήταν ένας άνθρωπος. Εκεί που μαγεύεσαι απ' τον ευαίσθητο διανοούμενο, που καταφεύγει στη μετάφραση του Θουκυδίδη για να αντέξει την ανθρώπινη πίκρα και απογοήτευση, θαυμάζεις τον ριζοσπάστη κι αναμορφωτή, που εκπαιδεύει στρατό, ανασυγκροτεί τον κοινοβουλευτισμό, τη νομοθεσία, την οικονομία, την παιδεία, την αγροτική ζωή. Τον ακολουθείς στο μέτωπο, να εμπυχώνει και να προλαβαίνει συνομωσίες και αβλεψίες των αντιπάλων του και την επομένη τον βρίσκεις στα μεγάλα φόρα της Ευρώπης να διεκδικεί και να κερδίζει, χάριν της ευγλωττίας, της γλωσσομάθειας και της ρητορικής του δεινότητας, συμμαχίες και διπλωματικές νίκες. Απορείς με την ικανότητά του όχι

Συνέχεια από τη σελίδα 9

**Τερεζάκης Μιχάλης
του Χαραλάμπους (1912-1983),
από τις προσωπικές του σημειώσεις.**

Ο περικαλής Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου θεμελιωθείς το 1914 δια την αποπεράτωση του οποίου εβοήθησαν και βοηθούν άπαντες οι ομοχώριοι εσωτερικού και εξωτερικού, επίσης άπαντες οι κάτοικοι ότι έκαστος δύναται. Ο Λεκογιάννης δίνει την χαλέπαν του, άλλοι κόβουν το κλαδί, άλλοι κτίζουν το καμίνι, άλλοι το φορτώνουν με ασβεστόλιθους, άλλοι το καίνε, άλλοι κουβαλούν τον ασβέστη, άλλος τον σβήνει, άλλοι κουβαλούν άμμον από τις Καλύβες, άλλοι συνεισφέρουν εκ του υστερήματός των, πάντες ηργάσθησαν. Ιδιαίτέρως αξιόλογος υπήρξεν η δράσις των αιμνήστων κυριών Ανδριάνης Γεωργίου Πανηγυράκη και Χρυσάνθης Ιωάννου Βασιμουλάκη αίτινες μέχρι τέλους της ζωής των πολλά εισέφεραν υπέρ ανεγέρσεως του ιερού ναού /αγίου Νικολάου. Επίσης πολλάί άλλαι κυρίαί και δεσποινίδες αρκετά συνέβαλον.

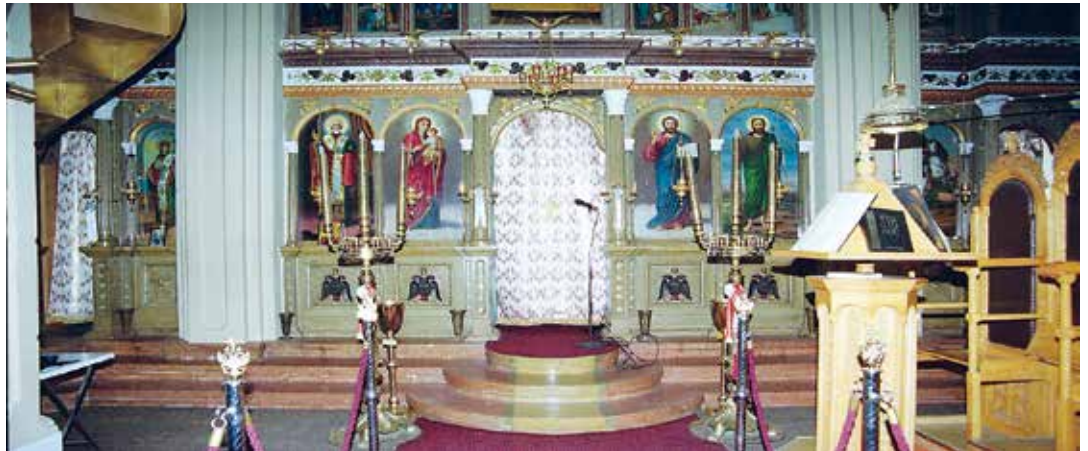
**Η Δήμητρα Χρήστου Καλλιβρετάκη
γράφει στο τεύχος 80 της «Ε»,
Ο Άγιος Νικόλαος**

Το παρακάτω κείμενο εκφωνήθηκε στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην γιορτή του, στις 6 Δεκεμβρίου 2015.

Ξεφυλλίζοντας παλιές εφημερίδες στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης στα Χανιά βρήκα πολλές αναφορές για το χωριό μας. Κάποιες από αυτές αφορούν την εκκλησία του Αγίου Νικολάου.

Σύμφωνα με αυτές, φέτος συμπληρώνονται εκατό χρόνια από τη θεμελίωση του.

Σε εφημερίδα του 1938 δημοσιεύεται αφιέρωμα στους Αρμένους και μεταξύ

άλλων γράφεται: «Στους Αρμένους οικοδομείται από ολίγων ετών ο περικαλής** ναός του Αγίου Νικολάου επί ωραίου αρχιτεκτονικού σχεδίου, στη θέση όπου υπήρχε άλλοτε επί Τουρκοκρατίας μικρό τέμενος. Το τέμενος αυτό είχε θεμελιωθεί πριν από το 1866 με πρωτομάστορα κάποιον Κοσμά από τα Κύθηρα ο οποίος τοποθετώντας τον πρώτο θεμέλιο λίθο του τζαμιού, του οποίου ο θόλος είχε θαυμάσια ακουστική, ευχήθηκε σύμφωνα με την επικρατούσα παράδοση να ανεγερθεί στην ίδια θέση ναός στο όνομα του Αγίου Νικολάου».

Έτσι και έγινε από την επιτροπή ανεγερσης στην οποία μετείχε, ως μέλος αρχικά και στη συνέχεια ως πρόεδρος της επιτροπής, ο κ. Σταύρος Παπαδάκης, πρώην Δήμαρχος Αρμένων. Οι εργασίες για την ανέγερση του ναού άρχισαν το 1914, ενώ σε άλλες εφημερίδες αναφέρεται το 1915. Σε άλλο φύλλο εφημερίδας του 1920 δημοσιεύονται, σε ευχαριστήριο των ενοριακών επιτρόπων, τα ονόματα (δωρητών) χωριανών μας, συμπατριωτών, λοιπών

**εξαιρετικού κάλλους

ομογενών της Αμερικής και Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου με τις χρηματικές δωρεές για την ανέγερση του ναού.

**Γράφει ο Τερεζάκης Ιωάννης
του Χρήστου στην «Ε»**

Ναός περικαλής, πετρόχτιστος, πρόσφατα εσωτερικά ανακαινισμένος και διακοσμημένος. Είναι τρίκλιτος, καθαρά βυζαντινός ναός μετά τρούλου. Το κεντρικό κλίτος είναι αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο, γιορτάζει 6 Δεκεμβρίου. Το δεξιό κλίτος είναι αφιερωμένο στον Άγιο Σπυρίδωνα που γιορτάζει στις 12 Δεκεμβρίου. Ο ναός είναι χτίσμα του 1912 στο οποίο σήμερα σώζονται ασημένιο παλιό ευαγγέλιο του 1905, το οποίο αγοράστηκε από δωρεές χωριανών 811 δραχμές. Την επιμέλεια του είχαν ο ιερέυς Κ. Λαγουμιτζάκης, Σύγγελος Πολυχρονίου, Τηλ. Πολυχρονάκης και Εμμανουήλ Ι. Βιριδάκης. Επίσης σώζονται αργυρούν θυμιατό, ποτήριο και αργυρά εξαπτέρυγα της Αγίας Τράπεζας. Πρόσφατα στο κωδωνοστάσιο του ναού τοποθετήθηκαν ρολόγια δωρεά του Ιωάννου Χαριτάκη.

Συνέχεια από τη σελίδα 3

να σας βουηθώ σ' τσ' ανημποριές, κι εδά στα γερατειά σας.

Κι ώρα λιγάκι αν-ε διαβεί, λιγάκι αν-ε περάσει,
να μη σας δω, τρέμει η καρδιά, και το κορμί σπαράσσει.

Και πράμα 'ν' ανημπόρετο, και πώς να το θελήσω,
Έτοιους γονέους ακριβούς οπίσω μου ν' αφήσω;

Μα θέλω να 'μαι μετά σας χειμώνα-καλοκαίρι,
ποτέ να μην ξενιτευτώ, να πάγω σ' άλλα μέρη.

Κι ερίζωσεν ο λογισμός ετούτος στην καρδιά μου,
να μη σας αποχωριστώ, κομμάτια κι α' με κάμου.

[...]

Κύρη μου, αν το μπορείς εσύ, και θέλεις να το κάμω,
και βάνει κι η μπτέρα μου θέλημα σ' έτοιο γάμο,

εγώ δε θέλω πει το Ναι, κάλλια να ξεψυχήσω,
παρά του Κόσμου ρήγισσα, και σας, γονείς, ν' αφήσω».

[...]

ΠΟΙΗΤΗΣ

Την ώρα που η Αρετή τα εμίλειε του Κυρού τση,
λογιάζοντας τσι πονηριές, οπού 'βανεν ο νους τση,
σαν το θερμό στα κάρβουνα, που ο χόχλος το φουσκώνει,
και παίρνει το από τα βαθιά, κι απάνω το σηκώνει,
και πάλι η λάβρα τση φωτιάς το ξανακατεβάζει,
και δεν ευρίσκει ανάπαψιν ποτέ όσν ώρα βράζει --
έτσι του βασιλιού η καρδιά, κι ο λογισμός του κάνει,

όση ώρα ετούτα η Αρετή πύβουλα αναθιβάνει.

Κι ουδ' άφηκε να τ' αποπεί, γιατί η καρδιά του εσφάγη.
Σηκώνεται από το θρονί, και προς εκείνη πάγει.

ΡΗΓΑΣ

Με μάχη και με μάνητα την πιάνει από τη χέρα,

λέγει τση: «Ίντά 'ναι τά μιλείς, πύβουλη θυγατέρα;

Τόσο μου εγίνης σπλαχνική στον κύρη κι εις τη μάνα;

Ίντα παραμυθίσματα, κακό παιδί, είν' αυτάνα;

Ίντα δηγάσαι; ίντα μιλείς; Ίντά 'ναι αυτά τα γέλια;

Άμε εύρε, να τα λες, ζαβή, εις τα μικρά κοπέλια.

Μα ο κύρης σου κι η μάνα σου εύκολα δε γελούνται,

κατέχουν πού αξαμώνουσι τούτα που σ' αφουκρούνται.

Μην εφοβούμου τσ' Ουρανούς τη σήμεραν ημέρα,

να σου 'χα δώσει θάνατον, κακή μου θυγατέρα.

Διώξε τσι αυτούς τους λογισμούς, μη σε κακαποδώσου,

κάμε το θεληματική τό γίνεται στανιό σου.

Εγώ μνω του βασιλιού, ο γάμος πως εγίνη,

και να μου πέψει το γαμπρό, και μετά σε να μείνει,

ο γάμος να ξετελειωθεί. Κι αν μελετάς εσύ άλλα,

γή κι άλλα εκαταρδίνιασες, κάτεχε πως σου εσφάλα.

Και μη με κάμεις να μιλώ, κι η γλώσσα να ξεχύσει,

κι αποθαμένη κι άσκημνη η χέρα μου σ' αφήσει».

(από την κριτική έκδοση του «Ερωτόκριτου», σε επιμέλεια
Στυλιανού Αλεξίου, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1985)

Αυτοί που φεύγουν...

Πέθανε στο Περιστερί Αττικής, στις 20 Μαρτίου 2020, και ετάφη στο κοιμητήριο Περιστερίου η **Χριστίνα Θεοφίλου**, το γένος Φρεσκάκη, ετών 87. Η Χριστίνα ήταν σύζυγος του Μιχαήλ Θεοφίλου.

Πέθανε στους Αρμένους, στις 18 Απριλίου 2020, και ετάφη στο νεκροταφείο του Προφήτη Ηλία, ο **Παναγιώτης (Τάκης) Μπουρνάζος**, ετών 87. Ο Παναγιώτης ήταν σύζυγος της Ελευθερίας και πατέρας του Λαμπροκλή και της Λίλας.

Πέθανε στους Αρμένους, στις 7 Μαΐου 2020, και ετάφη στις 9 στο νεκροταφείο του Προφήτη Ηλία, η **Στυλιανομάνωλάκη Σοφία** το γένος Κουρομιχελάκη, χήρα Στυλιανού, ετών 91. Η Σοφία ήταν μητέρα της Βασιλικής (Κικής) και της Ειρήνης.

Πέθανε στους Αρμένους, στις 15 Μαΐου 2020, και ετάφη στο νεκροταφείο του Προφήτη Ηλία, η **Κοτρωνάκη Χριστίνη** το γένος Καλλιβρετάκη, ετών 95. Η Χριστίνη ήταν μητέρα του Γιώργου, του Γιάννη και της Ειρήνης.

Πέθανε στους Αρμένους, στις 15 Μαΐου 2020, και ετάφη στις 16 στο νεκροταφείο του Προφήτη Ηλία, ο **Παντερμάκης Στέλιος**, ετών 74. Ο Στέλιος ήταν σύζυγος της Τούλας και πατέρας του Μάρκο και της Άννας.

Πέθανε στη Θεσσαλονίκη στις 15 Απριλίου 202, όπου και ετάφη, η **Ειρήνη Πέγιου** το γένος Κολώνη.

Πέθανε στους Αρμένους, στις 5 Ιουνίου 2020 και ετάφη στις 6 Ιουνίου στο νεκροταφείο του Προφήτη Ηλία, ο **Χαλβαδάκης Αντώνης** ετών 57.

Η «Ελευθερόπολις» εκφράζει τα θερμά της συλλυπητήρια σε όλους τους συγγενείς.

Μνήμη Γεωργίου Χαρ. Κωστόπουλου

Ο Γεώργιος Κωστόπουλος καταγόταν από το Μαυρομμάτι Καρδίτσας, υπηρέτησε ως Ενωμοτάρχης στο Σταθμό Χωροφυλακής Αρμένων Αποκορώνου, από το 1970, μια πενταετία, έπειτα στη Διοίκηση Χωροφυλακής Χανίων και αργότερα στη Λαμία έως την συνταξιοδότησή του. Ήταν ευγενικός, ήρεμος, προσιτός και πρόθυμος να εξυπηρετήσει, αλλά και τυπικός στην εκτέλεση των καθηκόντων του, αγαπητός και φιλικός με όλους στο χωριό μας και γνωστός στην ευρύτερη περιοχή του Αποκόρωνου.

Στην διάρκεια της θητείας του στους Αρμένους γνώρισε και παντρεύτηκε την Κατίνα Κυριάκου Κολώνη, το 1973 και

δημιούργησαν την οικογένειά τους με τα παιδιά τους, Γιάννη, Χαρίλαο, Δημήτρη και Κωνσταντίνο.

Μετά την συνταξιοδότησή του, επέστρεψαν στο Μαυρομμάτι, όπου πέραν της φροντίδας της οικογένειάς του, ήταν το κύριο πρόσωπο στις συναθροίσεις και στις παρέες των συγχωριανών του, πάντα πρόθυμος να προσφέρει την βοήθειά του, την συμπαράστασή του σε οτιδήποτε του ζητούσαν και έτυχε της απόλυτης αποδοχής από τους συμπατριώτες του.

Ευτύχισε μαζί με την σύζυγο του Κατίνα να δει τους γάμους των παιδιών τους και να χαρούν την απόκτηση οκτώ εγγονών που ήταν η μεγάλη τους χαρά και αδυναμία και τα συμβούλευε πάντα, όπως και τα παιδιά του που έχουν να θυμηθούν τα καλύτερα από τον πατέρα και παππού.

Σ.Μ.Τ.

Στην μνήμη της μητέρας μου, Σοφίας Στυλιανομανωλάκη

Πώς να παινέσω τις χάρες σου, τις πολλές και τις ζηλευτές; Φτωχά είναι τα λόγια, πώς να μιλήσουν για το μεγαλείο της ψυχής σου;

Όσο απλοί ήταν οι τρόποι σου, τόσο ευγένεια κι αρχοντιά έκρυβαν... Εκτός από «χρυσόχερα» που ήσουνα, είχες καρδιά «χρυσή», για όλους φιλόξενη κι ανοιχτή, σαν το σπίτι σου.

Με σένα οικοδέσποινα, το σπιτάκι σου παλάτι έμοιαζε, όταν δεχόσουν τους μουσαφίρηδες να τους φιλέψεις! Τους κερνούσες την καλοσύνη σου την περίσσια... Κι έλαμπε το πρόσωπο σου, όταν πατούσαν το κατώφλι σου...

Ήσουν γενναία και περήφανη με αλύγιστη θέληση... Σε όλες τις μπόρες της ζωής σου βράχος! Αυτή την εικόνα σου είδε σε όνειρο το εγγόνι σου, ο Γιώργος σου: Ήσουνα λέει στη βεράντα σου κι άπλωνες την μπουγάδα σου, όρθια, με τα πόδια σου ολόγερα, δυνατά, νεότατη κι ολόχαρη σε είδε το εγγόνι σου. Έτσι ακέραιη θα φυλάω τη θύμησή σου!

Μόνο που μένει ένα αγκάθι στην καρδιά μου: Το τελευταίο σου φιλή, όταν είπαμε «καλή αντάμωση». Γιατί ήταν πολύ πικρή αυτή η αντάμωση κι ήρθε πολύ αργά για

τις δυο μας. Όταν έσβησε πια το γλυκό χαμόγελο σου, όταν πάγωσε πια η ζεστή σου αγκάλη, όταν πια έκλεισαν τα στοργικά σου μάτια...

Δεν είσαι πια εδώ στη Γη, να με υποδεχτείς και να με αγκαλιάσεις! Έχεις φορέσει πάλι τα φτερά σου, επίγειε άγγελε, για να γυρίσεις εκεί που ανήκες και θ' ανήκεις πάντα: Στου Θεού το περβόλι, της αιώνιας αγάπης.

Λίγο πριν ξεκινήσεις όμως, για το περβόλι τ' ουρανού, το ίδιο μοιραίο βράδυ, μου έστειλες ένα όραμα: Ένωσα το άγγιγμα σου σαν αεράκι στον ώμο μου, σαν γλυκιά παρηγοριά!

Κι έχω άλλη μια γλυκιά παρηγοριά που μ' αλαφρώνει, ότι κόρτασες τον κήπο σου, τα λευκά σου όρη που αγνάντευες. Όλα όσα αγαπούσες εκεί στο χωριό, που σε δέσανε κοντά τους.

Να σαι λοιπόν ευτυχισμένη, στον μαγικό κόσμο των ονείρων και των θαυμάτων, ψυχή αρχόντισσα, γενναία κι ακούραστη. Έτσι θα σε θυμάμαι πάντα, και θα πασχίζω να σου μοιάσω.

Αντίο μάνα, σε ασπάζομαι τρυφερά...
Η κόρη σου, **Βασιλική**.

Μανούλα μου γλυκειά να πας στο καλό!

Μας γέννησες, μας ανάθρεψες, μας κανάκεψες! Ήσουν πάντα δίπλα μας!

Δύσκολα χρόνια, εσύ και ο πατέρας όμως φροντίσατε να μην μας λείψει τίποτα! Ένας πόνος εμφανίστηκε και ήταν αρκετός για να σε πάρει από κοντά μας μόλις σε 27 μέρες! Τόσο άντεξες! Δεν ήθελες το κρεβάτι, δεν ήθελες τους γιατρούς, δεν ήθελες να είσαι βάρος σε κανέναν μας. Έφυγες έτσι απλά και ήσυχια όπως έζησες. Ήσουνα πάντα ήρεμη και γελαστή, πάντα με έναν καλό λόγο έτοιμο να βγει από τα χείλη σου! Ήθελες πολύ να

είμαστε όλοι καλά και αγαπημένοι!

Έφυγες, αλλά είσαι ήδη μέσα στην ψυχή μου, σ' ακούω να μου λες πρόσεχε παιδί μου, την ευχή μου νάχεις!! Εκεί θα είσαι όσο ζω και υπάρχω στην ψυχή και στο μυαλό μου η ζεστασιά σου, τα λόγια σου!! Σ' ευχαριστώ για όλα όσα με δίδαξες, για όλα αυτά που μου έδωσες, για την αγάπη σου και κυρίως για το παρεάκι σου εδώ και κοντά 20 χρόνια που μέναμε μαζί.

Περάσαμε όμορφα, είδες τρία δισέγγονα τα τελευταία 5-6 χρόνια από τα εγγόνια

σου, τον Στέλιο σου και την Λουκία σου, που τα λάτρευες και αυτά τρέχανε στην αγκαλιά σου να τους τραγουδήσεις «έχω δυο πουλάκια μεσ' τα καλάκια...έφυγε το ένα...έφυγε και τ' άλλο...». Αντίο μανούλα μου καλή, θα σε αγαπώ για πάντα. Θα μας λείψεις απέραντα.
Καλό ταξίδι!!

Μάνα...

Ρένα Στυλιανομανωλάκη Ζουμπάκη

Τάκης Μπουρνάζος (1932-2020)

Ένας λεβεντάνθρωπος της παλιάς αρμενιανής γενιάς

Καλός στην ψυχή και ωραίος στη μορφή. Αυτές οι λέξεις, το πρότυπο των αρχαίων («καλός κάγαθος»), σου έρχονταν αμέσως στο μυαλό όταν γνώριζες τον Τάκη, ακόμα και σε μεγάλη ηλικία. Γιατί η καλοσύνη, η πραότητα, η ομορφιά της ψυχής που τον διέκριναν αποτυπώνονταν και στη μορφή του. Με μια λέξη: λεβεντάνθρωπος.

Γεννημένος το 1932 στους Αρμένους, ήταν γιος του Λαμπροκλή και της Γαρυφαλλιάς (το γένος Φλεμετάκη, από τον Βάμο). Ανήκε στην παλιά γενιά των Αρμενιανών που η παιδική τους ηλικία συνέπεσε με τα χρόνια της Κατοχής – χρόνια που τους σκληπραγώγησαν και τους προίκισαν με αξίες ηθικές και αντοχή.

Ο επαγγελματικός του τομέας ήταν τα οικονομικά. Ξεκίνησε να δουλεύει στο λογιστήριο στο Πεδίο Βολής Κρήτης και στη συνέχεια σε ξενοδοχειακές μονάδες των Χανίων, πρότυπες και πρωτοπόρες για την εποχή. Τη δεκαετία του 1980 εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Καβάλα, όπου και συνέχισε να εργάζεται στον οικονομικό τομέα. Μετά τη συνταξιοδότησή του επέστρεψε, μαζί με την αγαπημένη του Ελευθερία, στους Αρμένους, το χωριό του που τόσο αγάπησε.

Ο Τάκης αγαπούσε εκείνο που έκανε, και σε ό,τι καταπανιόταν τον διέκρινε η φροντίδα και μεράκι. Στη δουλειά του, στις

σχέσεις του με τους συγχωριανούς του, στον τρόπο που ανάθρεψε τα παιδιά του, στις ασχολίες του όλες, στην ενασχόλησή του με τον κήπο του σπιτιού στους Αρμένους. Και τι δεν είχε αυτός ο κήπος αυτός, μποστάνι και μπαξές μαζί, αληθινός κήπος των θαυμάτων, έργο δικό του ως κατασκευή και καλλιέργεια: αγγουράκια δροσερά, ντομάτες ανυπέρβλητες σε γεύση, πιπεριές γεμάτες άρωμα και χρώμα, ραπανάκια τραγανά, οπωροφόρα δέντρα - χάρμα οφθαλμών και γεύσεων, όλα μεγαλωμένα με τη γνώση και τη μέριμνα του Τάκη. Κι ακόμα, στον κήπο αυτό, το φουρνάκι όπου ο Τάκης, από κοντά και η Ελευθερία, μαγείρευαν, για να κάτσουν μετά στο τραπέζι, με την παρέα των δικών και των φίλων, κάτω από τον ευλογημένο ίσκιο των πλατάνων και των άλλων δέντρων. Γιατί ήταν μερακλής και

Έξω από το σπίτι. Τάκης Μπουρνάζος (δεύτερος από αριστερά). Αριστερά η γυναίκα του Ελευθερία, δεξιά η κόρη τους Λίλα και ο ξάδελφός του, Χαράλαμπος Μπουρνάζος.

άνθρωπος της παρέας κατεξοχήν.

Για μένα ήταν ο θεός Τάκης, πρώτος ξάδελφος του πατέρα μου, ο αγαπημένος θεός. Θυμάμαι αξέχαστα τις ιστορίες του για τους παλιούς Αρμένους και τους ανθρώπους τους, εκεί κάτω από τις σκιές, τα πλατάνια και τη δροσινάδα του κήπου. Θυμάμαι την πραότητα και την ηρεμία του, που ενίοτε άγγιζε τη μακαριότητα, μια στάση ζωής που έδειχνε σοφία, καθώς δεν αναλωνόταν στα καθημερινά και τα ανούσια.

Ο Τάκης μάς άφησε, αλίμονο, για πάντα, το Μεγάλο Σάββατο 18 Απριλίου. Κι είναι τραγική ειρωνεία ότι αυτός ο τόσο αγαπητός, που τόσοι και τόσοι θα τον συνόδευσαν στην τελευταία του κατοικία, έφυγε μέσα στην πανδημία – κι έτσι λιγιστοί μόνο μπόρεσαν να δώσουν τον τελευταίο ασπασμό.

Είναι βαρύς ο πόνος για τη γυναίκα του, στήριγμα και στόλισμά του για μια ολόκληρη ζωή, την Ελευθερία, και για τα παιδιά του, τον Λάμπρο και τη Λίλα (που παντρεύτηκε τον Γιώργο, και έκαναν τη Βέρα και την Ελευθερία), που ο Τάκης καμάρωνε τόσο για λογαριασμό τους. Κι αν κάτι μπορεί να γλυκαίνει τον πόνο είναι η αίσθηση ότι κι αυτοί, με τη σειρά τους ασφαλώς καμαρώνουν που είχαν τέτοιο άντρα, τέτοιο πατέρα και τέτοιο παππού. Κι ότι ξέρουν καλά ότι από εκεί ψηλά που είναι πια, παρέα με τους άλλους Μπουρνάζους και τους άλλους Αρμενιανούς, τους παλαιούς ημερών, ο Τάκης θα τους βλέπει και θα αγάλλεται η ψυχή του.

Στρατής Μπουρνάζος

Ευχαριστήριο

Ένα μεγάλο ευχαριστούμε:

«Τα καλά πρέπει να λέγονται και να δημοσιοποιούνται».

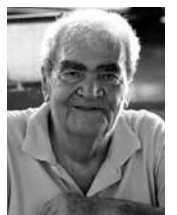
Στο Νοσοκομείο Χανίων, στο ανθρώπινο δυναμικό υπάρχουν δύο μεγάλες αξίες, οι γνώσεις για την υγεία και το ήθος για τους υπηρετούντες αυτήν. Πρόσφατα έφυγε από τη ζωή ο αδελφός μου **Στέλιος Παντερμάκης**, νεφροπαθής πολλά χρόνια που έμπαινε στο Νοσοκομείο για αιμοκάθαρση. Την όλη διαδικασία τη ζούσα από κοντά.

Τον μετακινούσα στο πήγαινε από σπίτι - νοσοκομείο. Εγνώρισα πολλά· υποδοχή,

εξυπηρέτηση γιατρών (ιδιαίτερα του Γιάννη Τζανάκη...) και παραϊατρικού προσωπικού που με τις ανθρώπινες σχέσεις των, απάλυναν τον πόνο του. Φωτογράφιζαν σε κάθε επίσκεψη τον εσωκόσμο τους, ξεδίπλωναν τα συναισθήματά των, μας πλούτιζαν με γνώσεις και ανθρωπιά. Ο αδελφός μου έφυγε από τη ζωή, τον κατευοδώσαμε, ευχόμενοι καλό ταξίδι, στον χωρίς επιστροφή προορισμό. Μια ανθρώπινη πλευρά μου λέει: Στη ζωή μας, συναντάμε καλά και καλά, πώς διώχνουμε από μέσα μας τα κακά που περνάμε και πώς προάγουμε τα καλά που συναντάμε και εισπράττουμε από τον περι-

γυρό μας; Με την έκφραση των συναισθημάτων μας σ' αυτούς που μας αναγνωρίζουν και μας συμπεριφέρονται με αγάπη. Με την αποδοχή και παρότρυνση όλης της οικογένειας εκφράζουμε το μεγάλο ευχαριστούμε και το δημοσιοποιούμε ως ελάχιστη συμβολή στη διάχυση αρχών και αξιών προς μίμηση για πολλαπλασιασμό στα καλά λεγόμενα και προς αποφυγή των κακών που αιωρούνται.

Μάρκος Παντερμάκης - Αρμένιοι Αποκορώνου

«του Ψηλορείτη οι στράτες»

Λάβαμε το νέο τεύχος της περιοδικής έκδοσης της Αδελφότητας Κρητών Ρόδου, «του Ψηλορείτη οι στράτες». Όπως αναφέρει στο εισαγωγικό του σημείωμα «Από τεύχος... σε τεύχος. Η Κρήτη της μνήμης...», ο Γιάννης Νιωτάκης «κάθε καλοκαίρι, αλλά και κάθε που βολεί τον καθένα επιστρέφει στην πατρική εστία. Και για να δει συγγενείς και φίλους, μα κυρίως, για ένα προσκύνημα που έχει

ανάγκη. Το προσκύνημα στις μνήμες της παιδικής του ηλικίας. Κι όσο μεγαλώνει, τόσο και μεγαλύτερη γίνεται η νοσταλγία για τον τόπο, μα πιο πολύ για τους ανθρώπους. Ο τόπος αλλάζει, η ζωή συνεχίζεται από τους νέους, με τους κανόνες του καιρού. [...] Σήμερα, εκείνα τα καφενεία κι οι φούρνοι δεν υπάρχουν στον δρόμο αυτό. Αλλά έχουν μετασκευαστεί και άλλα παραμένουν όπως

ήταν εξωτερικά, έρημα, θυμίζοντας εκείνες τις εποχές... Που αν και ήταν φτωχικές τροφοδοτούσαν την ψυχή με την τροφή που έχει περισσότερο ανάγκη ο άνθρωπος. Με την αλληλεγγύη, την ανθρωπιά, την καλοσύνη, το φιλίτιμο και την αγάπη», για να αναρωτηθεί στη συνέχεια «Πού πήγε αυτή η Κρήτη; Δεν ζει πια, παρά μόνο στη θύμηση και στην καρδιά...».

Γαλάζιες σημαίες 2020

Ανακοινώθηκαν από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), Εθνικό Χειριστή του Διεθνούς Προγράμματος «Γαλάζια Σημαία» στη χώρα μας, οι βραβεύσεις ακτών, μαρίνων και τουριστικών σκαφών.

Η Ελλάδα κατέχει τη 2η θέση παγκοσμίως ανάμεσα σε 47 χώρες με 497 βραβευμένες ακτές, 14 μαρίνες και 6 τουριστικά σκάφη.

Στο σύνολο των χωρών που συμμετέχουν φέτος στο Πρόγραμμα, η Ελλάδα κατείχε το 13% των συνολικών βραβευμένων ακτών.

Την ίδια ώρα πρώτη στην Ελλάδα αναδείχθηκε και πάλι φέτος, η Περιφερειακή Ενότητα Χαλκιδικής, με 94 σημαίες.

Η Διεθνής Επιτροπή βράβευσε φέτος 3.895 ακτές, 691 μαρίνες και 82 τουριστικά σκάφη σε όλο τον κόσμο.

Τα Χανιά βραβεύτηκαν με 33 Γαλάζιες σημαίες (σε όλη την Περιφέρεια δηλαδή), το Λασιθί με 39, το Ηράκλειο με 27 και το Ρέθυμνο με 18. Στον Δήμο Αποκορώνου δόθηκαν έντεκα (11) γαλάζιες σημαίες.

Αναλυτικά **οι βραβευμένες παραλίες στο Δήμο Αποκορώνου:**

Αλμυρίδα
Καβρός/Anemos
Καβρός/Eliros Mare
Καβρός/Georgiopolis Resort
Καβρός/La Mer Resort
Καβρός/Mythos Palace
Καλύβες Ξυδά
Κυανή
Μαϊστράλι
Περαστικός/Mare Monte
Περαστικός/Pilot Beach

Κι όταν ξημερώνει ν' ανοίγει
τα παράθυρα διάπλατα.

Όλα τα πράγματα έχουν δικαίωμα στο φως...

Οδ. Ελύτης

Από τη σελίδα στο Facebook
της **Σοφίας Χαλβαδάκη**.

Αν και αργά, καλό μήνα να έχουμε! Φτιάξαμε τον Μάη μας!! Και του χρόνου να είμαστε καλά

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Αρμένων και οι κάτοικοι των Αρμένων κάθε χρόνο δημιουργούν το πιο μεγάλο στεφάνι του Αποκόρωνα ύψους ενός μέτρου!

Το στεφάνι κρεμάται στην πλατεία του χωριού, στον μεγάλο πλάτανο. Έτσι και φέτος στις 11 Μαΐου, όταν το επέτρεψαν οι συνθήκες μαζεύτηκαν τα μέλη του συλλόγου και χωριανοί στην κεντρική πλατεία του χωριού, ώστε να αναβιώσει κ φέτος το εθίμο της δημιουργίας του στεφανιού.

Σύμφωνα με την παράδοση το στεφάνι καίγεται 24 Ιουνίου, ημέρα της γεννήσεως

του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου. Ο Κλήδονας είναι λαϊκό έθιμο που επιβιώνει από την αρχαιότητα, σύμφωνα με το οποίο εμφανίζεται στις άγαμες κοπέλες η ταυτότητα του μελλοντικού τους συζύγου. Ο κλήδονας εντάσσεται στη νεοελληνική λαϊκή λατρεία και ιδιαίτερα στα περιδικά λατρευτικά έθιμα, όσα συνοδεύουν το εορτολόγιο και τις εποχές του έτους.

Ευχή όλων φέτος οι συνθήκες να επιτρέψουν να αναβιώσει το έθιμο αυτό, όπως και κάθε χρόνο στους Αρμένους.

Από το zarpanews.

ΔΩΡΕΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΣ

Το περασμένο τρίμηνο λάβαμε από τους αγαπητούς αναγνώστες τα παρακάτω ποσά ως οικονομική ενίσχυση της εφημερίδας μας. Τους ευχαριστούμε όλους θερμά.

Σοφία Μιχαήλ Τερεζάκη Αμπαρτζίδου
στη μνήμη Γεωργίου Κωστόπουλου
Αθήνα 50€

Ελένη και Μαρία Στυλιανού Πριπάκη
στη μνήμη Γεωργίου Κωστόπουλου
Αρμένιοι 50€

Χρυσούλα Μαμαλουκάκη-Φρεσκάκη,
στη μνήμη της αδερφής της Χριστίνας
Θεοφίλου-Φρεσκάκη Αθήνα 100€

Σοφία Στυλιανομανωλάκη

Αρμένιοι 20€

Κώστα και Ρένα Ζουμπάκη Αρμένιοι 30€

Καβρουλάκη Ελένη Αθήνα 25€
Κοτρωνάκη Χριστίνη Αρμένιοι 150€

Οι οικονομικές προσφορές μπορούν να κατατίθενται στο λογαριασμό GR9001101560000015676103433 της Εθνικής Τράπεζας δηλώνοντας στην τράπεζα το όνομά σας, ή να αποστέλλονται με ταχυδρομική επιταγή στη διεύθυνση: Τσακιράκις Γιάννης, Σουλίου 124, 173 42 Αγ. Δημήτριος και στη συνέχεια να ενημερώνετε την εφημερίδα στο τηλέφωνο 210-9916613, για να σας σταλεί η σχετική απόδειξη.

Μετά την πολύμηνη ταλαιπωρία από τον εγκλεισμό μας λόγω του κορονοϊού, και την απομάκρυνση από το χωριό μας, ιδιαίτερα τις γιορτές του Πάσχα, των περισσότερων από εμάς που ζούμε στην Αθήνα, η «Ελευθερόπολις» εύχεται στους Αρμενιανούς και στους φίλους της, καλό καλοκαίρι και καλές διακοπές που να περιλαμβάνουν επίσκεψη στο ιστορικό και πανέμορφο χωριό μας, που τόσο νοσταλγούμε, με υγεία, διασκέδαση και επιστροφή στα ήθη και έθιμά μας. Ας ευχηθούμε ότι η ταλαιπωρία και ο κίνδυνος τελειώσει.

